

T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

FİLİPİNLER'DE İSLAM'IN YAYILIŞ TARİHİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Arkasumar DAWAH

**Danışman:
Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ**

ŞANLIURFA - 2015

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı 125226010 numaralı Arkasumar DAWAH'nın hazırladığı "FİLİPİNLER'DE İSLAM'IN YAYILIŞI" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 18/11/2015 tarihinde, saat 10.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

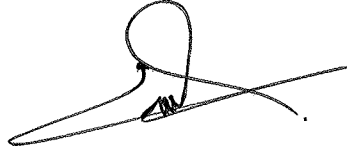
18/11/ 2015

(Danışman)
Prof.Dr. Murat AKGÜNDÜZ

Üye
Prof.Dr. Kasım ŞULUL.

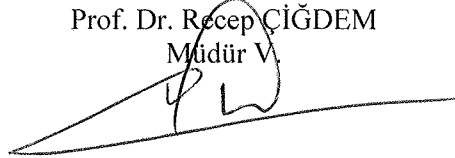
Üye
Doç.Dr. Mehmet AKBAŞ

Bu tezin İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

7...../...../201...6

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Müdür V

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

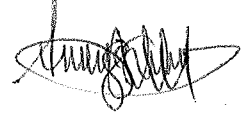
b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Enstitünüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalına bağı 125226010 no'lu Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum "Filipinler'de İslam'ın Yayılış Tarihi" konulu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağı gösterdiğimi beyan ederim.

(07/01/2016)

Arkasumar DAWAH

İLETİŞİM ADRESİ _____ :

Mehmet Akif İnan Öğrenci Yurdu 765. Sokak Paşabağı Mah. NO:25
Haliliye/Şanlıurfa

Tlf. Kod. (0.553) 4082377

e-mail : sums06@yahoo.com

ÖNSÖZ

Hız. Peygamber'in vefatından sonra Asya kıtasında yayılışını devam ettiren İslâm dini, Hız. Osman döneminde (644-656) yapılan fetihlerle birlikte Orta Asya'ya kadar ulaşmıştır. Filipinler'in de içinde bulunduğu Güneydoğu Asya bölgesinde İslâm'ın yayılışının temelleri ise Emevîler ve Abbasîler dönemlerine dayanmaktadır.

Filipinler'de İslâm'ın yayılış tarihini inceleyen bu çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun amacı ve önemi ile metod ve kaynaklar üzerinde durduk. Birinci bölümde, Emevîler ve Abbasiler Dönemi'nde Hint Alt Kıtasında İslâm'ın yayılışını işledik. İkinci bölümde Filipinler'e İslâm'ın nasıl geldiğini anlatmaya çalıştık. İslâmiyet, Malay Bölgesi'nden Mesaikha adında bir Arap tüccar vasıtasıyla Jolo adasına gelmiş ve ardından onu takip eden Araplar ve Malezyalılar Filipinler'e gelmişlerdir. Genellikle Güney Filipinler'de İslâmiyet çok kolay kabul edildi. Sulu Devleti İslâmiyet'i ilk kabul eden devlet oldu.

Üçüncü bölümde İspanyol hâkimiyeti döneminde İslâm'ın yayılışını inceledik. İspanyollar Filipinler'e gelmeden önce, Filipinler Müslüman bir ülke idi. Ancak Portekizli Ferdinand Macellan geldikten sonra başlayan süreçte İspanyollar yavaş yavaş Filipinler'i Hıristiyanlaştırdı. İspanyollar ilk geldiğinde bölgeyi Hıristiyanlaştırmayı başaramadı. Fakat İspanya Kralı yeniden savaş için ordusunu sefere çıkardı. Ondan sonra acımasız bir Katolikleştirme politikası uygulandı. Hıristiyanlaştırma işlemi Agustiniyen, Dominiken, Fransisken ve Cizvit misyonerleri tarafından yürütüldü. Ama Mindanao ve Sulu'daki Müslümanlar hiçbir zaman tam olarak İspanyol denetimine girmediler.

Bu çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ'e ve vaktini bana yardıma adayan dostum Abdullah Asım YILDIZHAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ekim 2015

Arkasumar DAWAH

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
GİRİŞ	1
1. KONUNUN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
EMEVLER VE ABBÂSİLER DÖNEMİ'NDE HİNT ALT KITASINDA İSLÂM'IN YAYILIŞI	3
1.1. Emevîler Dönemi'nde Sind Fetihleri ve İslâmlaşma.....	3
1.1.1. Sind'in Fethi (664-712).....	3
1.2. Abbasiler Döneminde Uzakdoğu'da İslâm'ın Yayılması.....	6
1.2.1. Talas Savaşı.....	7
1.2.1.1. Savaşın Sebebi	7
1.2.1.2. Savaşın Sonuçları	9
1.2.2. Tang Hanedanı Dönemi	10
1.2.3. Sung Hanedanı Dönemi	11
1.2.4. Ming Hanedanı Dönemi.....	12
1.2.5. Güneydoğu Asya'ya Ticaret Yoluyla İslâm'ın Girişi	13
1.2.6. Endonezya'ya Ticaret Yoluyla İslâm'ın Gelişi.....	14
1.2.7. Sumatra'da İslâm'ın Yayılması.....	17
1.2.8. Malaka Bölgesinde İslâm'ın Yayılması.....	19
1.2.9. Sulavesi'nin Güney Bölgesi'nde İslâm'ın Yayılması.....	20
1.2.10. Cava'da Kurulan İlk İslâm Devleti Olan Demak Sultanlığı (1478).....	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
FİLİPİNLER'E İSLÂM'IN İLK GİRİŞ VE YAYILIŞI.....	22
2.1. Malay Bölgesi'nden Filipinler'e İslâm'ın İlk Girişi.....	22
2.1.1. Sulu Adaları'na İslâm'ın Girişi.....	23

2.1.1.1. Tuan Mesaika'nın Jolo Adası'na Gelişi.....	23
2.1.1.2. Tuan Şerif Evliya Kerim el-Mahdum'un Gelişi.....	23
2.1.1.3. Raca Baguinda Ali'nin Gelişi	24
2.1.1.4. Said Ebu Bekir'in Gelişi	24
2.1.2. Mindanao Adasının İslâmlaşması	24
2.2. Filipinler'de Kurulan Sulu Sultanlığı ve Maguindanao Sultanlığı Döneminde İslâm'ın Yayılışı	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	28
XV-XX. YÜZYILLAR ARASINDA FİLİPİNLER'DE İSLÂM'IN YAYILIŞI.....	28
3.1. İspanyol Hakimiyeti Döneminde İslâm'ın Yayılışı.....	28
3.1.1. Portekizli Denizci Ferdinand Macellan'ın Gelişi.....	28
3.1.2. Maktan Savaşı	29
3.1.3. Dünya Turu ve Dönüşü	29
3.1.4. İspanya'nın Diğer Seferleri	31
3.1.4.1. Villalobos'un Seferi	31
3.1.4.2. Legazpi'nin Seferi.....	32
3.1.5. İspanyol Yönetiminin Son Yılları	35
3.2. Amerikan Hakimiyeti Döneminde İslâm'ın Yayılışı	36
3.2.1. Filipinler'in İkinci Bağımsızlığı.....	37
3.2.2. Coregidor Katliamı (Jabidah Katliamı).....	38
3.2.3. Moro National Liberation Front (Moro Milli Bağımsızlık Cephesi).....	38
3.2.4. İslâmiyet'in Bölgeye Girmesi	40
SONUÇ.....	43
KAYNAKÇA.....	45

KISALTMALAR

b.: bin, İbn (oğlu)

C. : Cilt

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Hız. : Hazreti

H. : Hicri

M. : Miladi

MNLF: Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi [Moro National Liberation Front]

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

s. : Sayfa

s.a.a. : Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

yy. : Yüzyıl

ÖZET

“Filipinler’de İslam’ın Yayılış Tarihi”

Bu araştırma, Filipinler’de İslam’ın yayılmasını, Hristiyan misyonerlik faaliyetleri ve Moro Müslümanlarının mücadelesini incelemektedir. Filipinler’de İslamiyet’in yayılışı, sömürgecilerle mücadele ve Müslümanların Güney Filipinler’e yerleşme sürecinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda; Filipinlerde İslam dininin daha çok ticaret yoluyla yayıldığı tespit edilmiştir. Filipinler bölgesinde Müslüman bir devlet olarak Sulu Sultanlığının kurulduğu, İspanyollar’ın bölgeye gelişinin, misyonerlik faaliyetlerini hızlandırdığı ve Müslümanlığın yayılmasını engellediği belirlenmiştir. Resmi dini Hristiyanlık olan günümüz Filipinlerinde, Müslümanların zorluklarla karşılaştığına, Moro Müslümanlarının dinlerini ve kimliklerini korumak için çaba sarf ettiklerine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Filipinler, İslamiyet, İspanyol, Moro Müslümanları, Sulu Sultanlığı

ABSTRACT

The History of Spread of Islam in the Philippines

This research examines the spread of Islam in the Philippines, the activities of Christian missionary and the struggle of Moro Muslims. It aims to find out the spread of Islam in the Philippines, their struggle with the colonizers and the settlement period of Muslims to the southern Philippines.

The result of the research has revealed that Islam was mostly spread through trade in Philippine. It has further showed that the Sultanate of Sulu as an Islamic state was established in the Philippines region, and that the arrival of the Spaniards to the region accelerated the missionary activities and prevented the spread of Islam. It has been stressed that since contemporary Philippine's official religion is Christianity, Muslims has been facing difficulties and has been striving to protect their religion and identity.

Key Words: Philippines, Spanish, Moro Muslims, Sultanate of Sulu

GİRİŞ

1. KONUNUN AMACI VE ÖNEMİ

Filipinler’de İslâmiyet’in yayılış süreci, 1380 yılında Kerim el-Mahdum adında sufi bir Arap davetçisinin Jolo’ya gelerek mahalli idarecilerin izniyle diğer Sulu adalarını gezip İslâm’ı yaymasıyla başlamıştır. 16 Mart 1521 yılında, İspanyollar takımadaya ilk kez Portekizli denizci Ferdinand Macellan önderliğinde bir keşif heyeti vasıtasıyla geldiler. Bu İspanyolların amacı hem Hıristiyanlığı yaymak, hem de İspanyol devletini güçlendirmektir. İspanyollar Maktan’da yapılan savaşta, Maktan’ın yerlisi olan Lapu-Lapu ve arkadaşları tarafından oluşturulan bir engel ile karşılaşarak bu savaşta yenildiler ve bu savaşta Macellan ve arkadaşları öldüler. Bundan sonra 1523 yılından 1542 yılına kadar İspanyollar, Meksika’dan yola çıkarak Macellan tarafından izlenen rota üzerinden ve diğer rotalardan Filipinlere ulaşmaya çalıştılar da başaramadılar. Daha sonra De Legaspi tarafından yapılan savaş neticesinde Rajah Süleyman ve diğer sultanlar ellerindeki teknoloji yetersizliğinden dolayı karşı koyamayarak bu savaşta yenildiler. 25 Şubat 1898 yılında Manila’ya gelen Amerikalı Commodore George Dewey İspanyollarla yaptığı savaşı kazandı ve Filipinler Amerika himayesi altına girdi. Bu süreçte Filipinler içerisinde hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar vardı. Amerikalılar Hıristiyan olanlara iyi davranıp Müslüman olanlara kötü davranıyorlardı. Müslüman kesim ile savaş hali içindelerdi ve çok katliam yaptılar. Filipinler, 4 Temmuz 1946 yılında Amerika’dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti.

Bu çalışmada, Filipinler’de İslâmiyet’in yayılışı ile birlikte, ülkeye sömürge amaçlı gelen İspanyollar ile yapılan savaş ve Müslümanların Güney Filipinlere yerleşmesinin anlatımı amaçlanmıştır.

Bu çalışma, Filipinler’de İslâm’ın yayılış tarihini konu edinen ilk Türkçe tez olması bakımından önemlidir. Tüm ülkenin Müslüman olduğu Filipinlerin daha sonra Hıristiyanlaştırılarak bölünmesi, iç kargaşalarla mücadele edilmesi ve bu tarihin gözler önüne serilmesi açısından çalışmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Konumuzla ilgili İngilizce ve Filipince pek çok kaynak bulunmaktadır. Mesela Cesar Abid Majul'un *Islam and Philippine Society* adlı bir eseri mevcuttur. Bu çalışma ise Filipinler'de İslâmiyet'in yayılışını, başlangıcından XX. yüzyıl başlarına kadar toplu bir şekilde inceleyecektir.

2. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Filipinler'de İslâm'ın yayılış tarihini konu edindiğimiz bu çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Emevîler ve Abbasiler zamanında Hint Alt Kıtasında İslâm'ın yayılışı, Emevîler Dönemi'nde Sind fetihleri ve İslâmlaşma, Abbasiler Dönemi'nde Uzakdoğu'da İslâm'ın nasıl yayıldığını anlattık. İkinci bölümde; Filipinler'e İslâm'ın ilk giriş ve yayılışı, Malay bölgesinden Filipinlere İslâm'ın ilk girişi, Filipinler'de kurulan Sulu Devleti döneminde İslâm'ın yayılışı konularını ele aldık. Üçüncü bölümde; XVI-XX. yüzyıllar arasında Filipinler'de İslâm'ın yayılışı, İspanyol Hâkimiyeti Dönemi'nde İslâm'ın yayılışı ve Amerikan Hâkimiyeti Dönemi'nde İslâm'ın yayılışını anlatmaya çalıştık.

Tez içerisinde bulunan bilgilerin pek çoğunu İngilizce kaynaklardan araştırdık. Bazıları PDF olmak üzere, çoğunlukla *Islam and Philippine Society* adlı bir eseri de bulunan Cesar Abid Majul'un kitaplarından çalıştık. Bu süreçte genellikle İngilizce kaynakları kullandığımız ve tez yazımının Türkçe olması şartından dolayı, İngilizceden Türkçeye tercüme gerekiyordu. Türkçe bilen arkadaşlardan da tezi hazırlarken bu konuda yardım aldım.

BİRİNCİ BÖLÜM

EMEVÎLER VE ABBÂSİLER DÖNEMİ'NDE HİNT ALT KITASINDA İSLÂM'IN YAYILIŞI

1.1. Emevîler Dönemi'nde Sind Fetihleri ve İslâmlaşma

1.1.1. Sind'in Fethi (664-712)

Dört halîfe devrinden ve Hz. Hasan'ın altı aylık hilâfetinden sonra Hz. Muâviye halîfe oldu. Ondan sonraki halîfeler, Benî Ümeyye soyundan geldiği için, 41-132/661-750 seneleri arasında hüküm süren bu halîfelerin zamanında İslâm devletine Emevî Devleti denildi. Muâviye bin Ebî Süfyân bin Harb bin Ümeyye, Ashâb-ı kiramın büyüklerinden olup, Peygamberimizin kayınbiraderi ve aynı zamanda vahiy kâtibi idi. Hazret-i Ömer tarafından Şam valisi yapılan Hazret-i Muâviye, yirmi sene altı ay bu vazifede bulundu. Hicrî 41/Miladi 661 senesinde Kûfe'de Hz. Hasan'dan halîfeliği devraldı. Şam'da yirmi sene halîfelik yaptı. Devletin başına, Hz. Muâviye'den başlamak üzere, Ümeyye oğullarından on dört halîfe geçti. Son halîfe Mervân bin Muhammed zamanında hilâfet Abbâsîler'e geçti.¹

Kuteybe, Maveraünnehr bölgesinde fetihler yaparken, Haccac'ın desteğinde bir başka Müslüman komutan olan Muhammed b. Kasım Hindistan bölgesinde fetihlere girişti. Sakif kabilesinden olan ve Haccac tarafından görevlendirilen Muhammed b. Kasım, altı bin kişilik seçkin Suriyeli birliklerin başında 710 yılında Sind üzerine harekate geçti. Bu sırada İnguş havzasında Zutlar (Çingeneler) ve denizci bir topluluk olan Maidler bulunuyordu. Bu ikinci grup önemli bir siyasi yapıya sahipti.²

---

1 Juan Eduardo Campo, *Encyclopedia of Islam*, New York, Infobase Publishing, 2009, s.181.

2 Henry Miers Elliot, *History of India, in Nine Volumes: Vol. V*, New York, Cosimo Yayınları, 2008, Cilt 5, s.7.

Muhammed b. Kasım, bölgenin önemli kalelerinden Daybul üzerine yürüyerek hücum etti. Kalenin dışına çıkan askerleri kaçırtan Muhammed merdivenlerle kaleye tırmanılmasını emretti. Üç gün süren muhasaradan ve çetin geçen bir mücadeleden sonra Daybul müslümanların eline geçti. Şehre dört bin kişilik bir askeri garnizon yerleştirildi.³ Aynı zamanda bir de cami yapıldı ki, bu Hindistan'da inşa edilen ilk camilerden biridir. Caminin yapılış tarihi 711 yılıdır.⁴

Daybul'un fethinden sonra Muhammed b. Kasım, İnguş vadisinin aşağı kesimlerini fazla zorlanmadan ele geçirdi. Böylelikle İnguş vadisi Müslümanların eline geçmiş oluyordu. İnguş vadisinin fethini gerçekleştiren Muhammed b. Kasım 711 yılının kışını Daybul şehrinde geçirdi.⁵

712 yılının yazı gelince Muhammed b. Kasım bütün geçtiği şehirleri fethederek Nirun'a ulaştı. Bu haber Dahir'e ulaştığı zaman Muhammed'e karşı savaşmaya hazırlandı. Muhammed b. Kasım Sadusan'a geçti ve şehri muhasara etti. Ardından kuzeye yönelerek sırasıyla Nirun, Sehvan ve Sadusan şehirlerini fethetti.⁶

Muhammed b. Kasım yaklaştığı zaman Dahir'i korkuttu. Dahir ile Muhammed savaşta karşılaştı. Dahir'in ordusunda filler de vardı. Şiddetli geçen bir savaştan sonra Kilab oğullarından birisi Dahir'i öldürdü.⁷

Harekatına devam eden Muhammed b. Kasım bölgenin hükümdarı Dahir'i mağlup ederek, bölgenin başşehri Brahmanabad'ı da fethetti. Bölgenin hâkimiyetini ele geçiren Muhammed b. Kasım, bölge insanlarını inanç konusunda serbest bırakarak dileyenlerin Müslüman olabilecekleri gibi eski dinlerinde kalmak isteyenlerin de dinlerinde serbest olduklarını açıkladı.⁸

Zafer kazanarak ilerlemesini sürdüren Muhammed b. Kasım Pencap bölgesinin en büyük şehri olan Multan'ı muhasara etti. Uzun süren bir kuşatma ve zorlu bir mücadeleden sonra 713 yılında Multan Müslümanların eline geçti. Multan

---

3 Yahya b. Cabir Belâzürî, *Fütuhu'l-buldan*, Beyrut, Müessesetü'l-Maârif, 1987, s.614.

4 James Wynbrandt, *A Brief History of Pakistan*, New York, Infobase Publishing, 2009, s. 46.

5 Clarissa Akroyd, *Major Muslim Nation Pakistan*, Pennsylvania, Mason Crest, 2010, s. 17.

6 Belâzürî, s.615.

7 Belâzürî, s.615.

8 Elliot, s. 9-11.

şehri hazineleri ve halkının zenginliği ile meşhurdu. Bu şehrin fethedilmesi ile Müslümanların eline büyük ganimetler geçmiştir.⁹

Kuteybe b. Müslim gibi Muhammed b. Kasım da Irak Genel Valisi Haccac'ın görevlendirdiği valilerdendir. Haccac insan seçmesini çok iyi bilen birisidir. Irak gibi bir bölgede yirmi sene valilik yaparak bu meziyetini kanıtlamıştır.¹⁰

Muhammed b. Kasım Hindistan bölgesinde fetih hareketlarına devam ederken 714 yılında Haccac'ın ve akabinde Halife Velid b. Abdulmelik'in ölümü, Kuteybe b. Müslim gibi Muhammed b. Kasım'ın da sonunu getirmiştir.¹¹

Velid'den sonra halife olan kardeşi Süleyman b. Abdulmelik, Muhammed b. Kasım'ı Sind valiliği görevinden azletmiştir. Daha sonra da Kuteybe b. Müslim gibi Muhammed b. Kasım da öldürülmüştür.¹²

Muhammed b. Kasım'ın Sind bölgesinde yaptığı fetihler ve Kuteybe b. Müslim'in Maveraünnehr bölgesinde yaptığı fetihler, bölge insanların Müslüman olmasına direkt bir etki yapmamıştır. Kuteybe ile Muhammed arasındaki fark, fetihler sonrası bölge insanların inançları üzerindeki tesiri noktasında ayrılmaktadır. Diğer taraftan Muhammed, Kuteybe gibi sert mizaçlı değildir. İnsanlara sevgi ile yaklaşmış ve teslim olanları öldürmemiştir.¹³

Maveraünnehr bölgesinin yerli halkı olan Türkler, Kuteybe'nin bütün baskısına rağmen eski inançlarında direnmişler, buldukları her fırsatta ayaklanarak Müslüman askerlerle mücadele etmişlerdir. Bu mücadele neticesinde çok insan kaybı da olmuştur. Ancak Kuteybe esir aldığı insanları köleleştirerek Haccac'a göndermiş ve Haccac da bunları Irak bölgesinde tutmuştur. Esir alınarak Irak bölgesine yerleşen bu Türkler daha sonra Emevilerin yıkılmasında büyük rol oynayacaklardır.

Muhammed b. Kasım'dan sonra Emeviler Sind bölgesinde fazla hakimiyet gösterememişlerdir. Bölge insanı da eski inançlarını yaşamaya devam etmiştir. Yalnız

---

9 Wynbrandt, s. 47.

10 Mehmet Dalkılıç, "Buhârâ'nın İslâmlaşmasında Kuteybe bin Müslim'in Rolü", *The Journal of International Social Research*, İstanbul 2012, Cilt 5, s.150.

11 Elliot, s.13-14.

12 Wynbrandt, s.48.

13 Elliot, s.14.

Muhammed b. Kasım'ın bölge şehirlerinde kurduğu askeri garnizonlar sayesinde bölge insanlarından kısmen Müslüman olanlar olmuştur.¹⁴

Müslüman Araplar, Emeviler döneminde Maverâünnehir bölgesinde Kuteybe b. Müslim, Sind bölgesinde de Muhammed b. Kasım sayesinde ulaşabilecekleri en son noktaya ulaşmış oluyorlardı.¹⁵

Halifelik Ömer b. Abdülaziz'e geçtiği zaman İslâm'a ve itaata davet etmek için Sind Krallarına mektup gönderdi. Bütün Sind bölgesi Müslümanlar'ın itaatına girdi ve hükümdarları İslâm'ı kabul ederek Arap isimlerini aldılar. Bundan sonra Sind bölgesinde İslâm hâkim oldu. Fakat Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansur (754-775) döneminde Sindliler tekrar eski inançlarına dönünce Keşmir fethedildi ve İslâm devletinin hâkimiyeti altına girdi.¹⁶

1.2. Abbasiler Döneminde Uzakdoğu'da İslâm'ın Yayılması

Eski zamanlarda, Araplar Güneydoğu Asya'da ve Hint Okyanusu'nda ilk denizciler oldular. Romalılar okyanus rotalarını Araplardan öğrendiler ve bu rotaları takip ettiler. Fakat IV. yüzyılda, Araplar başka bir rota kullanmaya başladılar. Araplar, Hindistan'dan daha doğuya Malay Yarımadası'na yelkenli ile gitti ve Çin bu yoldan o kadar uzak değildi. Böylece, genel olarak IV. yüzyıldan VII. yüzyıla kadar Mısır, İran, Hindistan ve Doğu Asya bölgelerine yapılan deniz ticareti Arapların kontrolü altında idi. Hz. Peygamber ve sahabeleri Çin hakkında her şeyi çok iyi biliyordu ve hadislerde bu husus zikredilmişti.¹⁷

Orta Asya ve Kuzey Hindistan'da İslâm'ın yayılması genellikle savaşla sağlandı, ama Uzakdoğu'da İslâm'ın yayılması fazlasıyla tebliğden, samimi anlatmadan ve İslâmiyet'e yakınlık gösterilmesinden dolayı gerçekleşti.

664 yılında, Güney Hindistan'da İslâm'ın yayılmasının ilk adımı; iki ünlü Müslüman olan Malik Dinar Oğlu ve Şerif Malik Oğlu denilen kişilerin aileleriyle

---

14 Elliot, s.9.

15 Mehmet Baştürk, Mehmet Baştürk Kişisel Web Sitesi, <http://www.mehmetbasturk.com>, 29.06.2015.

16 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987, Cilt 4, s.323.

17 Cesar Majul, *Islam and Philippine Society*, Quezon City, University of the Philippines Press, 1999, Cilt 46, s.13.

birlikte Kranganore’de inip yerleşmesi ve Hindistan’ın ilk camiini inşa etmeleriyle atılmıştı. Bu camiye Çeraman Cuma Camii adını verdiler.¹⁸

John Lawton’a göre İslâm’ın yayılışı Çin’e farklı yollardan geldi. Birisi, karadan olup kuzeybatıdan kervan rotalarını izleyerek Orta Asya karşısından geldi. Diğeri ise güneydoğudan eski ticaret limanlarına doğru Güney Çin Denizi’nden geldi.¹⁹

1.2.1.Talas Savaşı

Abbasiler döneminde Uzakdoğu bölgesinde İslâm’ın yayılış sürecinde önemli dönüm noktalarından biri de Talas Savaşı’dır. Aynı zamanda bu savaş, Türk milletinin İslâm medeniyeti dairesine girmesini sağlayan önemli bir gelişme olmuştur.²⁰

1.2.1.1. Savaşın Sebebi

750 yılında, Orta Asya’da iki küçük hükümdar olan Fergana İhşidi ve Taşkent Meliki Çeğk arasında bir kavga ortaya çıktı. Fergana İhşidi, Çeğk’i öldürdükten sonra savaşta yardım için askerlerini Çin’e gönderdi ve Tang Hanedanı İmparatoru bunu kabul etti.²¹

Aynı zamanda, Batıda, Müslümanlar arasında da sorun vardı. Abbasiler Emevî yönetimine karşı ayaklanarak halifeliği ve iktidarı ele geçirdiler. 749 yılı sonlarında, birinci Abbasi halifesi olan Ebu'l-Abbas Abdullah’a biat edilmişti.²²

Taşkent melikinın oğlu yardım almak için Araplara kaçtı ve Çin gücünü durdurmak için bunu bir fırsat olarak algıladı. Bir yıl sonra, çoğunlukla Müslüman

---

18 Manohar Sajjani, *Encyclopaedia of Tourism Resources in India*, Delhi, Kalpaz Yayınları, 2001, Cilt 1, s.70.

19 John Lawton, “The Far East”, November/December 1991, ARAMCO World Arab and İslamic Cultures and connections, <https://www.saudiaramcoworld.com/issue/199106/the.far.east.htm>, 21 September 2015.

20 Hakkı Dursun Yıldız, “Abbasiler”, *DİA*, İstanbul, Güzel Sanat Matbaası, 1988, Cilt 1, s.47.

21 Matthew Oresman, *Beyond the Battle of Talas: China's Re-emergence in Central Asia*, Washington D.C., National Defence University Press, 2004, Cilt 19, s.402.

22 Gerhard Endress, *Islam: An Historical Introduction*, Manchester, Edinburgh University Press and Carole Hillenbrand, 1988, 2. Baskı, s.161.

Türklerden oluşan 4000 asker, Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansur tarafından, Çin imparatorluğuna karşı yardım için gönderildi. Abbasi valisi Ebu Müslim el-Horasânî'nin gönderdiği İslâm ordusuna Ziyad b. Salih kumanda ediyordu.²³

Müslüman askerler ilk defa Çin ordusuyla karşılaştı. Bu savaşta, Orta Asya'nın Çin egemenliğine girmesini istemeyen Karluk ve Yağma Türkleri, Arapların yanına geçmişler ve savaşı Arapların kazanmasını sağlamışlardır. 751 yılı Temmuz ayında başlayan savaş, pek şiddetli bir şekilde beş gün devam etti. Savaşın son gününde Çin kuvvetlerinin arkasına sarkan Karluklar, düşmana ağır bir darbe indirdiler.²⁴ Kao Sien-tche az bir kuvvetle canını zor kurtarabildi. Savaşta Çinliler, elli bin ölü ve yirmi bin esir verdiler. Çin kaynakları, Çin ordusunda yaklaşık 30.000 kişi, Arap ordusunda ise 100.000 kişinin olduğunu belirtmiştir.²⁵ Bundan sonra uzak doğuya da İslâm yavaş yavaş yayıldı. Çin'e yerleşen askerler Çinli eşler ile evlendiler ve Müslüman tüccarlar deniz kıyılarında kurulan kolonilerde ticaret yaptılar.²⁶

Savaş Araplar için ezici bir zafer olmuştu. Müslüman kaynakları “Ziyad'ın üstün taktiklerinden dolayı onlar kazandı” diye bilgi veriyordu. Talas Meydan Muharebesi'nin zaferle neticelenmesi; Türk, Çin, İslâm ve dünya tarihiyle medeniyetinde çok önemli tesirler bıraktı. Çinliler Talas yenilgisinden sonra 20. yüzyıla kadar, Tanrı Dağlarının (Tiyenşan) batısına geçemediler. Batı Türkistan, Çin tehlikesinden kurtuldu.²⁷

Karluklar, Talas Zaferi'nden on beş yıl sonra, 766 tarihinde, Tanrı Dağları batısında ve Çu Irmağı boylarında müstakil bir Türk devleti kurdular. Türkistan'daki Kamlık (Şamanlık), Buda ve Mani dinlerindeki yerli ve göçebe Türklerle Müslümanlar arasında, serbest ticaret, dostluk ve iyi münasebetler başladı. Türkler, Müslümanlarla tanışıp, İslâm dinini yakından tanıma imkânına kavuştular. İslâm dininin üstün esasları, müttekâmil hali, buralardaki Türklerin İslâmiyet'i

---

23 Hakkı Dursun Yıldız, “Mutasım'ın Halife Olmasında Türklerin Rolü”, *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1976, s. 26.

24 Hassan Ahmed Mahmud, *el-Islam fi Ásya el-Vüstâ*, Kahire, el-Hayatü'l-Mısriyyeti'l-âmmiyye li'l-kitab, 1972, Cilt 1, s.157; Yıldız, s.47.

25 Mahmud, s.157.

26. Mohit Nayal, *The Invisible Wall of China*, New Delhi, Vij Books India, 2012, Cilt 1, s.22.

27 Trudy Ring, Robert M. Salkin, Sharon La Boda, *International Dictionary of Historic Places: Asia and Oceania*, New York, Routledge, Cilt 5, s.321.

benimsemelerine sebep oldu. İslâm medeniyeti dairesine, Orta Asya'da binlerce Türk girdi.²⁸

Ancak Araplar ve Çinliler birbirlerine daha alışmamıştı. Çin kayıtlarında 742 yılında inşa edilen Çian Ulu Camii'nin ülkedeki en eski cami olduğu belirtilmektedir.²⁹

Oldukça şaşırtıcı bir biçimde, düşmanlıkların başlangıcı olarak düşünülen Talas Savaşı, Çinliler ve Araplar arasında belirteç olmadı. Çünkü iki taraf aslında aralarında savaş olmasını fazlasıyla istiyorlardı. Uzun süren mücadeleleri barıştan daha çok savaş içindi. Çok kârlı olan ipek ticareti iki taraf için olağanüstüydü ve savaş bir tarafı üstün kılabilecekken sadece bu ticareti engelledi.³⁰

Türkler, kâğıt yapmasını Araplara öğretti. Semerkand'daki imalathanelerde yapılan ipektan kâğıtlar, Orta Doğu ve Akdeniz'e yayıldı. Müslüman Araplar, hakimiyetlerindeki bölgelerden öğrendikleri kâğıdı imal ederek medeniyetin bütün dünyada hızla yayılmasına hizmet ettiler.³¹

1.2.1.2. Savaşın Sonuçları

Orta Asya Çinlilerin egemenliğine girmekten kurtulmuştu. Türklerle Müslüman Araplar arasındaki ilişkiler iyileşmiş, savaşların yerini dostluklar almıştı. Türklerle Müslüman Araplar arasında ticari ilişkiler gelişmişti. Dünya kültür tarihi bakımından önemli kabul edilen kâğıt, Çin'in dışında yayılmaya başlamıştı.³²

İslâmiyet'in yayıldığı ilk yüzyıldan itibaren Müslümanlarla ticaret vesilesi ile sıkı temas içerisinde olan Çin, ilişkilerini bununla sınırlamayıp daha da geliştirmiştir. Talas Savaşı ile birlikte her ne kadar zaman zaman ilişkiler gerilmiş gibi görünse de savaştan bir yıl sonra ikili ilişkiler tekrar güçlenmiş, Çinliler ile Müslümanlar müttefik dahi olmuşlardır.³³

---

28 Ahmet Taşağıl, "Talas Savaşı", *DİA*, Cilt 39, s.501.

29 Kenneth Pletcher, *Geography of China: Sacred and Historic Places*, New York, Britannica Educational Publishing, 2011, Cilt 1, s. 181-182.

30 Taşağıl, s. 501.

31 Osman Aydın, "Semerkant", *DİA*, Cilt 36, s. 483.

32 Taşağıl, s.501.

33 Zvi Ben dor Denite , "The Marrano Emperor: The Mysterious Bond between Zhu Yuanzhang and the Chinese Muslims," in Sarah Schneewind, *Long Live the Emperor!: Uses of the Ming Founder Across Six Centuries of East Asian History*, Ming Studies Research Series, 2008, Cilt 4, s. 275.

Zaten Talas Savaşı, tarihte Çin ile Araplar arasındaki tek çatışma olarak bilinmektedir. Ticari üstünlüğü elinde bulunduran Müslümanlar, donanımlı gemilerle de sahip oldukları için Çin ile ticari ve sosyal ilişkiler kurabilmiştir. Hatta Müslümanlar, zamanla Çin topraklarında üstün ve seçkin bir statüye sahip olmuşlardır.³⁴

Sonraki yüzyılda, batı ve doğu Asya arasında hızlı bir ticaret başladı. Çoğunlukla bilim adamları tarafından belirtildiği kadarıyla 800'lü yılların başında Arap tüccarları ve denizciler Güneydoğu Asya ticaretine egemen olmak için çalışmalara başlamıştı.³⁵

Bu yüzyılda Arapların Güney Asya'da ticari faaliyetlerini arttırdıkları görülmüştü. Bu zaman da, VII. yüzyılın başında kurulan Srivicaya İmparatorluğu'nun Altın Çağı'yla çatıştı. Aynı zamanda Budistlerin gücü ya da etkisi Sumatra, Cava ve Malay yarımadasının güney sahili olan Çampa'ya kadar ticari imparatorluğunu genişletti.³⁶

1.2.2. Tang Hanedanı Dönemi

878 yılında, Güneydoğu Asya'da İslâm'ın yayılması Kanton'da (Khanfu) gerçekleşti. O zamanda Tang Hanedanı parçalandı. İsyancı lider Huang Çao ordularıyla, Kanton'u yağmaladı ve katliam yaptı, binlerce tüccar katledildi. Bunların büyük bölümü Müslüman tüccarlar olsa da diğerleri Hıristiyanlar ve Yahudilerdir.³⁷

Kurulu düzenin bozulması ve bölgede artan korsanlık sonucunda, binlerce Müslüman Kalah'a kaçtı. Kalah, Malay yarımadasının batı sahilinde bulunan bir yerleşim yeri idi. Kaçanlar çoğunlukta Araplar ve İranlılardı. Bundan sonra Kalah Limanları Malay yarımadasının en büyük ticaret merkezi oldu.³⁸

Kalah'tan gelen bazı Müslüman tüccarlar Palembang gibi yakın yerlere yerleşti. Güneydoğu Asya'da Arap ticareti biraz daha düzenlendi ve göze çarpar bir

---

34 Rıza Kurtuluş, "Asya", *DİA*, Cilt 3, s.535.

35 Wang Gungwu, *The Nanhai Trade: a Study of the Early History of Chinese Trade in the South China Sea*, Singapore, Times Academic Press, 1998, Cilt 31, s.107.

36 Majul, s.2.

37 Majul, s.3.

38 Hamid Algadri, *Dutch Policy Against Islam and Indonesians of Arab Descent in Indonesia*, Jakarta, Pustaka LP3ES, 1994, Cilt 55, s.22.

hal aldı. Aslında, yerel ticaret güzelleşmeye başladı. Muhtemelen bu nedenle Borneo ve sonradan Filipinler'in Sulu Adası Müslüman tüccarlara aşına oldu. Hatta 10. yüzyılda Çin limanlarını ziyaret için tekrar izin verildi.³⁹

X. yüzyılda, Müslümanlar Çampa ve Leran'a yerleşti. Bu zamanda, bölgedeki egemen din Hinduizm ve Budizm ile Animist inançları ve ruhu idi. Sonraki yarım yüzyıl, Çin limanlarındaki Müslüman Arap tüccarlar sessiz kalıyordu. Güneydoğu Asya'da Müslüman tüccarlar sürekli olarak ticaretin büyümesini hızlandırdı. Öyle ki, XI. yüzyılın sonunda Doğu Cava'ya ulaştı.⁴⁰

1.2.3. Sung Hanedanı Dönemi

Sung hanedanı döneminde (960-1279) Çin olağanüstü bir ekonomik büyüme yaşadı. Bu dönemde Müslüman tüccarların yerleştiği İpek Yolu'nun doğu merkezi olan Çang-an'da, Kuanzou liman şehirlerinde ve Guangzou'da camiler inşa edildi ve kadılar atandı. Fakat bazı Çinli tüccarlar uluslararası ticarete sıkıntılı olmasına rağmen Müslüman oldular. Çin'de fazlasıyla Müslüman göçmenler ve onların torunları mevcut idi, bunların da başka dinlere geçme oranları düşüktü. Çinli Müslümanlar Moğol istilasını başlatmışlardı ve Çin'de İslâm'ın "altın çağ"ı olarak kabul edildi. Çinliler Moğol istilasına kadar Sung Hanedanı'nı devirdi.⁴¹

Çin, kendi halkına rağmen Müslümanları destekledi. Çin yönetimi, Müslümanların yaşam tarzlarına karışmamayı, hatta kendi sınırları içerisinde Müslümanların dinlerini ve kültürlerini rahatça ve özgürce yaşamalarına olanak sağlamayı kendisine ilke edinmiştir. Çin, Tang hanedanlığı döneminden itibaren Müslüman tüccarlara önem vermiş, onlar için liman şehirleri inşa ettirmiş ve ticari olarak üstünlükler ve imtiyazlar sağlamıştır.⁴²

Sung hanedanlığı döneminde de Müslüman tüccarlara olan ilgi büyük olmuştur. Hatta Sung hanedanlığı, Fan Fang adı verilen ve Tang hanedanlığı döneminde temelleri atılmış olan sistemi geliştirerek, Müslümanların Çin

---

39 Esperidion Arsenio Manuel, *Chinese Elements in the Tagalog Language: With Some Indication of Chinese Influence on Other Philippine Languages and Cultures, and an Excursion Into Austronesian Linguistics*, Manila, Filipiniana Publications, 1948, s.12.

40 Majul, s.2.

41 Muzaffar Husain Syed, *Concise History of Islam*, New Delhi, Vij Books India, 2011, Cilt 1, s.294.

42 Denite, s.275.

topraklarında dinlerini rahatça yaşayabilmeleri için uygun yerleşim alanları hazırlamaya gayret göstermiştir.⁴³

Fan Fang'ları (yabancıların yerleşim yeri) Fan-Chang adı verilen şeyh veya kadılar yönetmekteydi. Fan Chang'lar, devletin resmi olarak tanıdığı kişilerdi. Hatta Fan Chang'ların bilgili, donanımlı ve halkın güvenini kazanmış kişilerden seçilmesi için imparatorluk özel olarak ilgilenmekteydi. Fan Chang'lar, Müslüman halkın aralarında anlaşmazlığa düştüğü konularla ilgilenir, Müslümanların her türlü sorununa çare bulmaya çalışır, onları İslâm hukukuna göre yönetir ve saray karşısındaki temsilcisi olma görevini taşırdı.⁴⁴

1.2.4. Ming Hanedanı Dönemi

Ming hanedanlığı dönemi, Müslümanlarla kurulan ilişki bakımından önceki hanedanlıklardan çok daha farklıdır. Ming hanedanlığı, kuruluşunda dahi Müslüman komutanların ve askerlerin söz sahibi olduğu, bazı imparatorların Müslüman olduğu iddialarının ve şüphelerinin gündeme geldiği, diğer dinler arasında İslâm'a ve Müslümanlara ayrıcalık tanındığının açıkça gösterildiği dönemdir.⁴⁵

Ming hanedanlığı, Müslüman komutanlardan destek alınarak kurulan bir hanedanlık özelliğini taşımaktadır. İlk imparator, "kendisini Çin'de İslâm'ın kolay ve rahatça yaşanmasına adanmış kişi" olarak tarif edilmiştir.

Müslümanlarla olan en önemli akrabalık bağı ise imparatorun ilk eşi olan imparatoriçe Ma Hou'ydu. İmparatoriçe, Müslüman bir aileden gelmekteydi ve onun Müslüman olduğu herkes tarafından bilinmekteydi. Ayrıca tarih kitaplarında ilk imparator Zhū Yuánzhāng'ın, Müslüman evlatlıklarının bulunduğu ve aslında kendisinin de Müslüman olduğuna dair ifadelere rastlamak mümkündür.⁴⁶

İmparator, Müslümanlar için bir cami yaptırmış ve caminin giriş kısmına sözleri kendisine ait olan Hz. Muhammed'i öven kitabe astırmıştır. Onun İslâm'a ve Müslümanlara gösterdiği bu ihtimam, sonraki nesil Ming imparatorları tarafından da

---

43 Hui-su Yi, Hee-Soo Lee, *İslâm ve Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayılması*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Baskı, 1988, s.47.

44 Cemil Lee Hee-Soo, "Çin", *DİA*, Cilt 8, s. 325.

45 Hee-Soo, s.326.

46 Denite, s.276.

devam ettirilmiştir. Örneğin; sonraki dönemlerde Tibet Budizmi ve Maniheizm gibi bazı dinler yasaklanmasına rağmen İslâm için böyle bir yasaklamaya başvurulmamıştır. Kendisi bir Budist olan ve Budizm'i destekleyen imparator Zhū Dī, saltanatı döneminde Müslümanları korumak için özel bir ferman çıkarmış, bu fermanla İslâmiyet'e mensup olanlara karşı hürmet gösterilmesini emretmiştir. Ancak Ming hanedanlığının son dönemlerinde tüm yabancılara ve Müslümanlara karşı bazı asimilasyon faaliyetlerinin uygulanması, bu dönemin "karanlık bir dönem" olarak da anılmasına yol açmıştır.⁴⁷

1.2.5. Güneydoğu Asya'ya Ticaret Yoluyla İslâm'ın Girişi

960 yılında Sung Hanedanı iktidara geldiği zaman, Müslüman tüccarlar dönüşü teşvik etmek için onların politikasını kabul ettiler. 971 yılında, Kanton yurt dışı ticaretine açıldı. 977 yılında, Kanton'dan kalkan bir Çin gemisi, Müslüman halka sahip olan P'u Lu-hsieh (Ar. Ebu Reşid) denilen Borneo'ya ticaret için geldi. Aynı zamanda, Borneo'dan Çin'e bir elçi gönderildi. Borneo ile Çin arasındaki ticari ilişkiler Müslüman P'u Ali (Ar. Ebu Ali) tarafından yönetildi. Bu muhtemel girişim, Borneo-Kanton Ticareti için Kanton'da ikamet eden Müslüman tüccarlardan kaynaklandı.⁴⁸

982 yılında, Müslüman yolcuları taşıyan bir gemi olan Mindoro Filipinler tarafından Kanton'a geldi. Fakat Çin yerel ticaretinin düşüşünden dolayı ticaret yolunu kapattılar. Bundan sonra yeni rotalar ortaya çıkmıştı: Borneo – Sulu – Palawan – Mindoro – Luzon – Kanton. Zamanla, rota Çin'den Çampa sahilinden geçerek Cava'ya kadar ulaşabildi.⁴⁹

Güneydoğu Asya ülkelerinden Endonezya, Malezya, Bruney'de nüfusun çoğunluğunu meydana getiren; Singapur, Filipinler, Tayland ve Burma gibi ülkelerin bazı bölgelerinde ise azınlık konumunda yaşayan ve toplam 350 milyonluk bir nüfusu oluşturan Malay ırkının İslâmlaşması, sadece dinî bir hadise değil, aynı zamanda, bu ırkın tarihsel varlığı ve bütünlüğü için de büyük bir önem arz

---

47 *Bir zamanlar Çin'de Müslümanlar*, 24 Ağustos 2012, Dünya Bülteni, <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=223941&q=%C4%B0slam>, 21 septembar 2015.

48 Majul, s.15.

49 Majul, s.16.

etmektedir. Bu bağlamda, İslâm'a referans yapmaksızın Malay ırkının tarihte oynadığı rolü ortaya koymak mümkün değildir.⁵⁰

İslâm'ın Endonezya Takımadaları ve Malay dünyasına gelişi, o döneme kadar Hinduizmin ve Budizmin yaygın olduğu doğu batı ticaretinde önemli bir arz ve talep alanı olarak dikkat çeken bu bölgede yeni bir fenomen olarak ortaya çıktı. Bu bağlamda, İslâm, Malay ırkına mensubiyeti kadar,⁵¹ belki de ondan daha da öte, Malay toplumunun ve Güneydoğu Asya'nın diğer topluluklarının İslâmlaşmasındaki önemi ile dikkat çeken Açe'den başlayarak bölge halklarının tarihsel birikimine tevhid dini eksenli yeni bir anlayış getirdi. Bu anlayışın sosyo-politik ve ekonomik açılımları Malay ırkı arasında yeni bir kenetlenme ve birleşmeye vesile oldu. İslâmiyet'in etkisi öncelikle bölgenin uluslararası ve bölgesel ticaretinde önemli rol oynayan ve görece birer kozmopolit özellik gösteren liman şehirlerindeki hükümdarlar ve bunlara tabi topluluklar içerisinde görülmeye başladı.⁵²

1.2.6. Endonezya'ya Ticaret Yoluyla İslâm'ın Gelişi

İslâmiyet'in bu ülkeye Ortadoğu ve Çin arasındaki eski ticaret yolunu takip ederek İran ve Hindistan üzerinden geldiği ve 13. yüzyıldan itibaren yerli halk arasında yayılmaya başladığı ileri sürülmüştür. Endonezyalı ilim adamları ise, Hz. Peygamber zamanında dahi Arap denizci ve tüccarlarla Güneydoğu Asya halkları arasında bazı temasların olduğuna dikkat çekerek İslâmiyet'in buraya ilk defa 7. yüzyılda ve doğrudan Arabistan'dan geldiğini iddia etmişlerdir.⁵³

Endonezya takımadaları yedinci yüzyıldan sonra Srivijaya ve Majapahit'in Çin ve Hindistan'la ticarete başlamasıyla önemli bir ticaret bölgesi haline gelmiştir. Yerel liderler ilk çağlardan beri yabancı kültür, din ve politik sistemleri yavaş yavaş özümlediler ve böylelikle Hindu ve Budist krallıklar kuruldu. Endonezya bölgesi

---

50 Abdul Latif Abu Bakar, "Sejarah dan Pernikiran Konsep Kebudayaan di Malaysia", Abdul Latif Abu Bakar (ed.), *Warisan Dunia Melayu -Teras Peradahan Malaysia-*, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1985, s.13; Andi M. Faisal Bakti, *Islam and Nation Formation in Indonesia*, Institute of Islamic Studies, McGill University Montreal, Canada 1993, s.13.

51 A. Rani Usman, *Sejarah Peradahan Aceh*, Yayasan Obor Indonesia, Cakarta, 2003, s. 6; Darwis A. Soelaiman, "Nilai Budi Bahasa dalam Budaya Melayu-Aceh", Darwis A. Soelaiman, (ed.), *Warisan Budaya Melayu Aceh*, Pusat Studi Melayu-Aceh (PUSMA), Banda Aceh, 2003, s. 26.

52 Cengiz Kallek, "Ticaret", *DİA*, Cilt 41, s.143.

53 İsmail Hakkı Göksoy, "Endonezya", *DİA*, Cilt 11, s.197.

ülkedeki doğal kaynakları elde etmek isteyen yabancı güçlerin etkisinde kalmıştır. Müslüman tüccarlar bölgeye İslâm'ı getirdiler.⁵⁴

Eski çağlardan beri ülkenin üzerinde bulunduğu adaların deniz ticaretinde ehemmiyeti çok büyük olmuştur. Bu sebepten, halk genellikle denizci veya tüccardı. Tarih çağlarında ülke, Çin, Hindistan, İran ve Bizans İmparatorluğunun deniz ticâret yolu idi. Hâlen bu özelliğini muhafaza etmektedir. Ticâretteki bu ehemmiyeti sebebiyle, dünyanın çeşitli yerlerinden Endonezya'ya gelip yerleşen insanlar ülkede yeni fikir ve geleneklerin yerleşmesine sebep olmuşlardı. Bu devirlerde ülkede aşîret idâreleri krallık hâline geldi. Öyle ki her ada ayrı bir krallıktı. VII. ve XIII. asırlara kadar bölgenin en güçlü krallıkları, Sumatra ve Cava krallıkları idi. Güçlü olmalarının bir neticesi olarak da bölge ticâretine hâkimdiler. XII. ve XV. asırlarda Hindistan ve Malezya'dan ticâret için buraya gelen Müslüman tâcirler İslâmiyetin yayılmasına vesile olmuşlardı. Halk İslâmiyeti hiçbir zorlama olmaksızın kabul edip benimsemişti. Bundan dolayı da İslâmiyet, Endonezya'da süratle yayılmıştır.⁵⁵

Arap, İran ve Hint asıllı tüccarlar vasıtasıyla Endonezya adalarına giren İslâmiyet, barışçı yolla ve asırlar süren yavaş bir gelişmeyle yayıldı. Önce Sumatra'nın ve Cava'nın sahildeki liman şehirlerinde ve Hindu kültürünün daha zayıf olduğu bölgelerde etkisini gösteren İslâmiyet, XIII. yüzyıldan itibaren ticaret, evlilik ve tarikatlar vasıtasıyla Endonezya halkı arasında hızla gelişmeye başladı. XIV.-XVII. yüzyıllar arasında Endonezya halkı gruplar ve kabileler halinde ihtida etti.⁵⁶

Hindistan ve Çin arasındaki deniz ticaret yolunda bulunan Sumatra, erken devirlerden itibaren bu iki ülkenin kültür ve dinlerinin etkisi altında kalmıştır. Malay kökenli Budist bir krallık olan Srivicaya, VII. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar adanın en önemli siyasi gücü olarak varlığını sürdürmüştür. Malaka ve Sunda boğazlarını denetimi altında tutan ve Sumatra'dan başka Malay yarımadası ile Cava adasının batı bölgelerinde de siyasi nüfuz kuran Srivicaya Krallığı zamanla bir deniz ticaret imparatorluğu haline dönüşmüş ve Malay kültürünün Batı Borneo'ya kadar

---

54 M.C. Ricklefs, *A History of Modern Indonesia Since C.120*, London, Palgrave Macmillan Division of St. Martin Press, 2008, s.3.

55 Michael Laffan, *The Makings of Indonesian Islam*, New Jersey, Princeton University Press, 2011, s.3.

56 Göksoy, s.197.

yayılmasını sağlamıştı. Ancak devamlı surette Cavalı Macapahitler'in saldırısına uğrayarak onlarla mücadele etmek zorunda kalmış, nihayet XIV. yüzyılın ikinci yarısında egemenliklerini tanımıştır.

İslâmiyet'in VII. yüzyılda ve doğrudan Arabistan'dan geldiği de iddia edilmiştir. Arap, İran ve Hint asıllı tüccarlar vasıtasıyla Endonezya Adaları'na giren İslâmiyet, barışçı yolla ve asırlar süren yavaş bir gelişmeyle yayıldı.⁵⁷

Güneydoğu Asya'da İslâm'la ilk tanışan topluluklardan olan Açe halkı yüzyıllar boyunca İslâm'ın bölgedeki temsilcisi olarak tanınmıştır. Özellikle İskender Muda döneminde sadece Endonezya takımadalarında değil, genelde Güneydoğu Asya'da bir İslâm eğitim merkezi olması nedeniyle Açe'ye "Mekke Kapısı" (*Serambi Mekkah*) unvanı verilmiştir. Bu unvan günümüzde hâlâ bölge halkları tarafından Açe için kullanılmaktadır.⁵⁸

İslâmiyet'in ilk ulaştığı yer Sumatra'nın Açe sahilleridir. Burada bir Müslüman topluluk oluştuktan ve ilk sultanlık kurulduktan sonra diğer yörelere, özellikle XVI. yüzyılda iç kesimlere, Minangkabau, Lampung ve Bengkulu bölgelerine yayılmasında önemli rol oynadı. Kuzeydeki Batak bölgesinin güney kesimleri ise ancak XIX. yüzyılda İslâmlaşırken orta kesimleri Hıristiyanlığı benimsedi. XV. yüzyılın başlarından itibaren Arap ve İranlı davetçiler Cava'nın kuzey sahillerinde etkili oldular. XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar bütün Cava ve Madura İslâmiyet'i resmen kabul etti. Kalimantan'ın sahil bölgeleri, XVI. yüzyıl boyunca çeşitli adalardan gelen davetçiler vasıtasıyla İslâmlaştı.⁵⁹

1100 yılından 1500 yılına kadar olan bu dönemde Endonezya'da ve Malezya'da İslâmiyet'in yayılması geniş oldu. İslâmiyet manevi olarak ruh üzerinde, ayin üzerinden, daha fazla odaklandı, bu adalarda Hindistan'daki durumdan daha çok yayılma imkânı buldu. Takımadalardaki İslâm'ın yayılışı 400 (1100-1500) yıllık süre içinde coğrafi bir ilerleme takip etti. Sumatra'dan başlayıp Cava ile devam etti.

---

57 Anthony Reid, *Southeast Asia in the Early Modern Era: Trade, Power, and Belief*, New York, Cornell University Press, 1993, Cilt 1, s.151.

58 Mehmet Özay, "Güneydoğu Asya'nın İslâm Kültür ve Medeniyetine Katkısı Bağlamında Açe'de Bir Osmanlı Tekkesi: Dayah Tanoh Abee", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 2006, s.193.

59 Göksoy, s.197.

Oradan Malaya, Borneo, Sulu (Mindanao Filipinler), Sulavesi ve Luzon'a (Manila Filipinler) kadar yayıldı.⁶⁰

1.2.7. Sumatra'da İslâm'ın Yayılması

İslâm'ın ilk yıllarından itibaren doğuya doğru yayılma sürecinde, gerek Müslüman tüccarlar gerekse tebliğ faaliyeti yürütmüş olan âlimler Sumatra Adası'ndan başlayarak Güneydoğu Asya bölgesinde tedricî olarak İslâm'ın yayılmasına öncülük etti. Bu süreçte pek çok tüccarın Malay Yarımadası ve Sumatra Adası'na ticaret yapmak amacıyla Gücerat'ı merkez olarak seçtiği görülür.⁶¹

İslâm'ın Hindistan merkezli olarak Güneydoğu Asya'ya yayılması aynı zamanda, tarihî devamlılığın bir işareti olarak da okunabilir. Nitekim İslâm öncesi dönemde Malay Yarımadası Hint dini ve kültürünün tesiri altında kalmıştır.

İslâmiyet'in ortaya çıkması ile Ortadoğu, Hint Alt kıtası ve Uzak Doğu arasındaki ilişkiler farklı yüzyıllarda farklı açılımlara konu olmuştur. Bu bağlamda üç farklı safhadan bahsetmek mümkündür.

Arabistan'dan gelen bir âlim olan Şeyh Abdullah Arif, 1100 yıllarında İslâm dinini Sumatra'ya tanıttı. Onun öğrencilerinden biri olan Şeyh Burhan Şah, Kuzey Sumatra boyunca İslâm'ın tebliği faaliyetini sürdürdü. Birinci Kuzey Sumatra hükümdarı İslâm'ı kabul eden Johan Shah (1204)'tı. Ancak Sultan Malik es-Salih'in saltanatında (1297) İslâm için büyük gelişmeler yaşandı.⁶²

Önce Sumatra'nın ve Cava'nın sahilindeki liman şehirlerinde ve Hindu kültürünün daha zayıf olduğu bölgelerde etkisini gösteren İslâmiyet, XIII. yüzyıldan itibaren ticaret, evlilik ve tarikatlar vasıtasıyla Endonezya halkı arasında hızla gelişmeye başladı. XIV-XVII. yüzyıllar arasında Endonezya halkı gruplar ve kabileler halinde ihtida etti.⁶³

---

60 Soebardi, *The Crescent in the East -Islam in Asia*, London, Woodcroft-Lee C.P., 1982, Cilt 1, s.180-181.

61 Özay, "Açe'de Bir Osmanlı Tekkesi: Dayah Tanoh Abee", s.193.

62 Laffan, s.4.

63 Ricklefs, s. 5.

İslâmiyet'in ilk ulaştığı yer Sumatra'nın Açe sahillere'dir. Endonezya'ya bağlı Sumatra adasında bulunan Açe adası, İslâm coğrafya eserlerinde Rami, Ramni, Lamari, bazen da Andalus adlarıyla geçer. Kaliforniya Üniversitesinde Tarih Profesörü olan Ira M. Lapidus tarafından hazırlanan *İslâm Toplumları Tarihi* adlı eserde, Marco Polo'nun 1292 yılında Sumatra adasının kuzeyinde Pasai bölgesinde Müslüman topluluklar bulduğu anlatılıyor. 1297 yılında ölen Pasai Hükümdarının mezar taşında Melik es-Salih şeklinde bir Müslüman adı mevcuttur.⁶⁴

Sumatra'daki Açe Sultanlığı, 1402'de Malay yarımadasında kurulan Malakka Krallığı'nın 1511'de Portekizliler tarafından yıkılmasından sonra bölgede güçlü bir İslâm devleti olarak ortaya çıktı. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti ile de diplomatik ilişkiler kuran Açe, Arap yarımadasından ve Hindistan'dan gelen âlimlerin eğitim faaliyetleri neticesinde İslâm kültürünün geliştiği bir merkez haline geldi. Endonezyalı hacı adaylarının Açe limanlarından yola çıkmaları dolayısıyla da "Mekke kapısı" (Serambi Mekkah) adıyla anıldı.⁶⁵

Ticarî faaliyetler, aynı zamanda, diğerlerine nazaran bu bölgenin çeşitli dinî akımlarla daha önce tanışmasını sağladı. İslâm'ın Güneydoğu Asya'da yayılmaya başlaması, bölge halklarının hac farızasını yerine getirmek amacıyla Arabistan'a seyahatleri kadar, mevcut ticari faaliyetin de giderek artmasına yol açtı. Arap tüccarların Güneydoğu Asya'ya yaptıkları seyahatlere zamanla tebliğ faaliyetlerinde bulunmak amacıyla zamanla çeşitli ülkelerden âlimlerin de katıldığı biliniyor. Özellikle 1571 yılından başlayarak 1586 yılına kadar çeşitli İslâm coğrafyalarından alimlerin Açe'ye geldiği görülmektedir. Bu sürecin başlatıcısı olarak, 1571 yılında Mekke'den Açe'ye gelerek İslâmi bilimlerde dersler veren Muhammed Ezherî isimli alim zikredilir.⁶⁶

Daha sonra gene Mekke'den Şeyh Ebu'l-Hayr bin Hacer ve Şeyh Muhammed Yemanî, Gücerat'tan ise Şeyh Muhammed Ceylani bin Hasan bin Muhammed Açe'ye gelerek İslâmi ilimlerin öğretilmesi ve metafizik, tasavvuf gibi sahalarda

---

64 Ricklefs, s.4.

65 Cesar Adib Majul, *Muslims In The Philippines*, Quezon City, 1973, s. 41.

66. Moshe Yegar, *Islam and Islamic Institutions In British Malaya*, Jerusalem, The Magnes Press, 1979, s. 7.

önemli çalışmaları ile bölgenin İslâm kültürünün gelişmesinde büyük pay sahibi olmuşlardır.⁶⁷

1.2.8. Malaka Bölgesinde İslâm'ın Yayılması

Mahavangsa Kralı Kedah Phra Ong geleneksel Hindu inancını terk etti ve 1136 yılında kurduğu Kedah Sultanlığını bir İslâm devletine dönüştürdü. Kedah Sultanlığı Malay Yarımadasında kurulan en erken tarihli bir devlettir. Samudera Pasai 1267 yılında İslâm dinini kabul etti ve diğer birçok hükümdarlar onu taklit ettiler.⁶⁸

Malaka Limanları, Güneydoğu Asya'da İslâm'ın en erken kabul edildiği yerlerden birisidir. Bu erken dönüşümün sebebi, belirtilen alanların Hint Macapahit etkisinde olması ve bu alanlarda Müslüman tüccarların faaliyet göstermesidir.

Malaka'nın Malay kroniki bu krallığın İslâmiyet'e geçiş sürecini, 1276 yılında tahta geçen Sultan Muhammad Şah'ın durdurduğunu kaydeder. Cidde'den Sidi Abdülaziz komutasındaki bir gemi gelmeden önce, onun Malay adını değiştirmeye, Peygamber adını içeren bir isim almasına ikna etmeye çalıştılar.⁶⁹ Bu çok önemli sayılabilecek olan olay tarihçi bir kişi tarafından yeni bir dönem açılıyormuşçasına yazıldı. Sanki yeni bir dönem başlıyordu.

Bir Portekizli tarihçi 1384 yılında bir Kâdı'nın Arabistan'dan gelerek Kralı İslâm dinine çağırdığını, Ona bir Peygamber ismi olan Muhammed adını Şah ekleyerek verdiğini kaynaklarında belirtmektedir.⁷⁰

Burada bir Müslüman topluluk oluştuktan ve ilk sultanlık kurulduktan sonra bölgede dinin diğer yörelere, özellikle XVI. yüzyılda iç kesimlere (Minangkabau, Lampung ve Bengkulu bölgelerine) yayılmasında önemli rol oynadı. Kuzeydeki Batak bölgesinin güney kesimleri ise ancak XIX. yüzyılda İslâmlaşırken orta kesimleri Hıristiyanlığı benimsedi.⁷¹

---

67 Özay, s.195.

68 J. C. Heesterman, "India and Indonesia: General Perspectives", *Bulletin of the Leiden Centre for the History of European Expansion*, New York 1989, s. 23.

69 Robert Kriger, *Afrikaans Literature: Recollection, Redefinition, Restitution*, Atlanta, Editions Rodopi B.V., 1994, Cilt 1, s.37.

70 William Marsden, *The History of Sumatra*, New York, Cambridge University Press, 2012, s. 344.

71 Marsden, s. 344-345.

XV. yüzyılın başlarından itibaren Arap ve İranlı davetçiler Cava'nın kuzey sahillerinde etkili oldular. XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar bütün Cava ve Madura İslâmiyet'i resmen kabul etti. Kalimantan'ın sahil bölgeleri, XVI. yüzyıl boyunca çeşitli adalardan gelen davetçiler vasıtasıyla İslâmlaştı. Ancak iç kesimlerde yaşayan halkın bir bölümü bugün dahi animist özelliklerini korumaktadır.⁷²

1.2.9. Sulavesi'nin Güney Bölgesi'nde İslâm'ın Yayılması

Sulavesi'nin güney bölgesi, XVII. yüzyıl başlarında Gowa hükümdarının Müslüman olmasıyla (1603) İslâmiyet'e girdi. Kuzey bölgesinin ise bazı kesimleri Hıristiyanlığı benimserken iç kesimleri genellikle putperest kaldı. Maluku adaları önce Portekizli, daha sonra da Hollandalı misyonerlerin faaliyet alanına girdi.⁷³

Ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren baharat ticaretinden dolayı daha önce Müslüman olan Ternate Sultanlığı (1498) vasıtasıyla İslâmiyet batıya ve doğuya doğru yayılma istidadı gösterdi. Aşağı Sunda adalarından Bali günümüze kadar bir Hinduizm merkezi olarak kalırken Lombok ve Sumbawa adalarının tamamı geçen asrın sonuna kadar Müslümanlığı benimsedi.⁷⁴

1446 yılında Malakka Sultanlığına geçen Sultan Muzaffer Şah zamanında İslâmiyet resmi din olarak kabul edildi. Aynı zamanda Malakka, Güneydoğu Asya'da İslâmiyet'in merkezi halini aldı. Ticari ve ekonomik önemi de arttığı için, Müslüman tüccarlar burayı daha çok ziyaret etmeye başladılar.⁷⁵

1.2.10. Cava'da Kurulan İlk İslâm Devleti Olan Demak Sultanlığı (1478)

Demak, Sultan Trenggana zamanında (1521-1546) hâkimiyetini adanın doğu ve batı kesimlerine yayarak gücünün zirvesine ulaştı. Ancak Trenggana'nın ölümü üzerine devletin gücü zayıfladı ve adanın batısında Bentem ve Ceribon, doğusunda Giri, Surabaya ve Pasuruhan, kuzey sahillerinde Kudus ve Japara, orta kesimlerinde ise Pajang gibi Demak'a bağlı bölgelerde tesirli din âlimleri tarafından küçük sultanlıklar kuruldu. Bu devletçikler zamanla, Orta Cava'da güçlenen ve Sultan

---

72 Ricklefs, s.6.

73 Ira M. Lapidus, *A History of Islamic Society*, New York, Cambridge University Press, 2014, S.435.

74 Lapidus, s.435.

75 Ricklefs, s.22.

Agung döneminde (1613-1646) Batavya hariç adanın tamamını fetheden Mataram Sultanlığı tarafından teker teker yıkıldılar.⁷⁶

Sumatra, Kalimantan, Güney Sulawesi ve Malaka adalarında kurulan diğer küçük sultanlıkların bazıları ya iç savaşlar veya sömürge savaşları neticesinde yıkılırken bazıları da Hollandalılar ile ticari, askerî ve idarî ilişkiler kurarak zamanla Cava gibi sömürge idaresinin bir parçası haline geldiler.⁷⁷

İslâmiyet'in Endonezya'da hâkimiyet sağlamasıyla birlikte İslâmî kültür az da olsa gelişme göstermeye başladı. Beş yeni harfin ilâvesiyle zenginleştirilmiş otuz üç harfli Arap alfabesini (Câvî) kullanan Malayca ile genelde Arapça ve Farsça kaynaklardan faydalanarak Arap dili, tefsir, hadis, fıkıh, usûl-i fıkıh, tasavvuf konularında risâleler, felsefî derlemeler ve dinî hikâyeler gibi daha ziyade İslâmiyet'in mânevî yönüne önem veren ve eğitim ve öğretimi hedef alan bazı eserler yazıldı. Bu eserler daha sonra Açe, Cava, Sunda, Makassar ve Bugi mahallî dillerine de çevrildi. Arapça'nın, İslâmiyet'in yayılışında ve adalar arası münasebetlerde ortak dil olarak kullanılan Malayca'yı etkilemesi de bu eserler vasıtasıyla gerçekleşti. Malay ve Cava dillerinde yazılmış İslâm edebiyatında önemli bir yer tutabilecek şiir ve nesir türündeki eserler pek az olup çoğunun yazarı ve basım tarihi belli değildir. Fen bilimleri, coğrafya ve tarih üzerine kaleme alınmış İslâmî eserler ise hemen hemen yok denecek kadar azdır. İslâmiyet'in bu bölgede sadece bir din niteliğinde kalıp kültürü fazla etkilememesi, toprakların bir bütün teşkil etmeyip adalar halinde ve İslâm medeniyetinin merkezinden çok uzakta olması, İslâmlaşma sürecinin uzun zaman alması, asırlar süren sömürge idaresinin baskısı ve yoğun misyonerlik faaliyetleri, çok yönlü ve zengin bir İslâmî literatürün gelişmesine olumsuz yönde tesir etmiştir.⁷⁸

---

76 Yew-Foong Hui, *Encountering Islam: The Politics of Religious Identities in Southeast Asia*, Singapore, ISEAS Publishing, 2013, Cilt 1, s.19.

77 Göksoy, s.198.

78 Göksoy, s.198.

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİPİNLER'E İSLÂM'IN İLK GİRİŞ VE YAYILIŞI

2.1. Malay Bölgesi'nden Filipinler'e İslâm'ın İlk Girişi

7107 adadan oluşan Filipinler kuzey ve batıdan Güney Çin Denizi, doğudan Filipinler Denizi ve Pasifik Okyanusu, güneyden Sulawesi Denizi ve Borneo adasının kıyı suları ile çevrilidir. Bu adaların yaklaşık 800 kadarı meskûn durumda olup bunların en büyükleri Luzon, Mindanao, Samar, Negros, Palavan, Panay, Mindoro, Leyte ve Cebu'dur.

Ülkenin toplam yüzölçümü 300.076 km², nüfusu 65.000.000 (1993 tan.), başşehri Manila (1.650.000), diğer önemli şehirleri Quezon City, Davao, Cebu, Caloocan ve Zamboanga'dır. Manila'ya yakın olan Quezon City, Pasay ve Caloocan 1975'te idarî bakımdan Manila büyük şehir bölgesine dahil edilmiştir. Başkanlık sistemiyle yönetilen ülkede, Şubat 1987'de kabul edilmiş olan anayasaya göre yasama gücünü senato ve temsilciler meclisinden meydana gelen kongre, yürütmeyi devlet başkanı, yargıyı da bağımsız mahkemeler temsil etmektedir.⁷⁹

Asya'da en kalabalık Hıristiyan nüfusun yaşadığı ülke durumunda bulunan Filipinler'de halkın yaklaşık % 85'i Katolik, % 15'i da Müslümandır; geriye kalanı ise Protestanlar'la Budistler, bazı yerli mezheplerin üyeleri ve putperestler teşkil eder.⁸⁰

⁷⁹ Nigel Hicks, *The Philippines*, London, New Holland UK Ltd, 3. Baskı, 2007, s.6-7.

⁸⁰ İsmail Hakkı Göksoy, "Filipinler", *DİA*, Cilt 13, s.83.

2.1.1. Sulu Adaları'na İslâm'ın Girişi

Filipinlerin İslâmiyet'le ilk teması IX. ve X. yüzyıllarda Kızıldeniz'den Çin Denizi'ne kadar uzanan ve esas itibarıyla Müslümanların denetiminde bulunan milletlerarası deniz ticaretine katılmasıyla başlar. Bu dönemde Müslüman Arap tacirler inci, baharat, baka gibi malları almak ve Borneo'dan Çin'e yaptıkları yolculuk sırasında konaklamak için bazı Filipin adalarına uğruyorlardı.⁸¹

İslâm Dinini Gucaratlılar ve Araplar Sulu Adası'na getirdiler. Malezya'dan ve Endonezya'dan Müslüman tüccarlar Filipinler'e geldiğinde, küçük şehirlerde toplanmış animist inancındaki kabileleri buldular.⁸²

2.1.1.1. Tuan Mesaika'nın Jolo Adası'na Gelişi

“Tersila” veya “silsila” adı verilen Sulu şecere kaynakları, Tuan Mesaika (Türkçesi “hoca efendi”) adında bir Arap tüccarının Jolo (Colo) adasına geldiğini ve burada idareci sınıfa mensup bir ailenin kızıyla evlenerek putlara tapan yerli halkın İslâmiyet'i kabul etmelerini sağladığını belirtmekte, ancak bu konuda herhangi bir tarih vermemektedir. İslâmiyet'in Sulu'ya girişiyle ilgili ilk tarihî belge, Jolo adasındaki Jolo şehrinin birkaç mil uzağında, eskiden Sulu sultanlarının taç giydikleri Bud Dato'da bulunan ve Tuan Makbalu adında yabancı bir Müslümana ait olduğu sanılan 710 (1310-11) tarihli bir mezar taşıdır.⁸³

Kısa bir süre sonra, Basilan'dan Jolo'ya gelen insanlar ve diğer grup Baklayas denilen Sulu'da yerleşti. Badjao Kabelisi tarafından Onları takip etti. Badjaoların aslı eski tarihlerde Johor'dan gelmişti. Badjaolar sadece bir yerde kalmayıp farklı farklı adalara dağılmışlardı.⁸⁴

2.1.1.2. Tuan Şerif Evliya Kerim el-Mahdum'un Gelişi

Yine tersilalar, Tuan Şerif Evliyâ da denilen Kerîm el-Mahdûm adında sûfi bir Arap davetçisinin 1380 yılında Buansa'ya (bugünkü Jolo) gelerek mahallî

---

81 Mellie Leandicho Lopez, *A Handbook of Philippine Folklore*, Quezon City, The University of the Philippines Press, 2006, s. 25.

82 Cesar Adib Majul, *Islam and Philippine Society*, University of the Philippines Diliman, 2010, Cilt 46, s. 20.

83 Majul, s.8.

84 Majul, s.21.

idarecilerin izniyle diğer Sulu adalarını gezip İslâmiyet'i yaydığını ve Simunul adasındaki Tubig-Indangan şehrinde bir cami yaptırdığını belirtir.⁸⁵

2.1.1.3. Raca Baguinda Ali'nin Gelişi

1390 yılında, Kerim el-Mahdum geldikten ve ilk Cami yapıldıktan sonra, Raca Baguinda Ali adında Sumatralı müslüman bir prens küçük donanmasıyla Jolo'ya gelmiş ve yerli bir prensesle evlenerek burayı ve çevresindeki diğer adaları idare etmeye başlamıştır. Raca Baguinda beş yıl geçtikten sonra Buansa'da başkan oldu. Baguinda, Cava Kralı'ndan hediye bir fil aldı. Tarih kaynakları, Raca Baguinda'nın Buansa'da yerleştiğini ve orada evlendiğini yazmaktadır.⁸⁶

2.1.1.4. Said Ebu Bekir'in Gelişi

Raja Baguinda'nın ölümünden sonra damadı Arap davetçilerinden Şerîf Ebû Bekir el-Hâşim yönetimi üstlenmiş ve başşehri Jolo olan Sulu Sultanlığı'nı kurmuştur (1457). Böylece siyasî bir güç kazanan İslâmiyet kısa sürede Sulu takımadalarının diğer adalarına da yayılmıştır.

Said Ebu Bekir Sumatra'dan Brunei'ye doğru gelen bir tebliğ ile İslâmiyeti öğretti. İnsanlar İslâmiyet'e daha fazla bağlı oldu. Sonra Ebu Bekir, Raca Baguinda'nın Kızı Paramisuli'yle evlendi. Aynı yılda emirlik Şerif Ebu Bekir'e intikal etti. Ebu Bekir Buansa'da otuz yıl yaşadı. Onun oğullarından Kemaluddin onun varisi olarak başarılı oldu. Şerif Ebu Bekir devleti tamamen İslâm'a uygun bir şekilde yönetti. Sulu ve diğer adalardaki Müslümanların sayısı hızla arttı ve Filipinler tam bir Müslüman ülkesi oldu.⁸⁷

2.1.2. Mindanao Adasının İslâmlaşması

Tersilalar, Mindanao adasının İslâmlaşmasını da bir Arap baba ile Johorlu bir Malay prensesinin oğlu olan Şerîf Muhammed Kabungsuwan adındaki bir davetçiye bağlarlar. 16. yüzyılın başlarında Malay yarımadasından Pulangi'ye (bugünkü Cotabato) gelen Kabungsuwan, bölgeye daha önce ulaşmış olan başka davetçilerle birlikte datularla (yerli kabile reisleri) iş birliği yaparak fetihler, diplomasi ve siyasî evlilikler yoluyla bölgedeki halkı Müslümanlaştırmış, arkasından da Mindanao

---

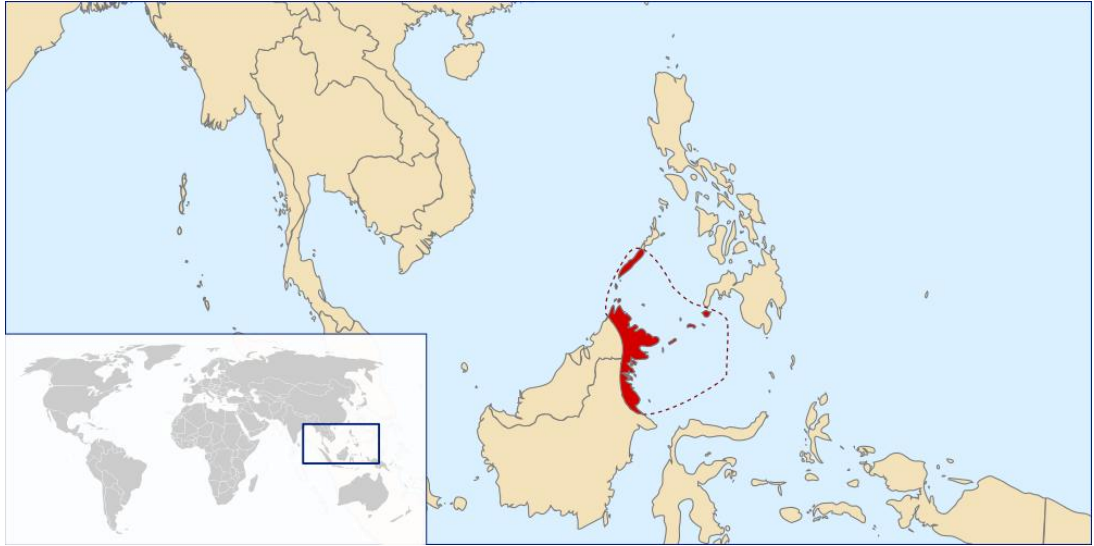
85 Majul, s.21.

86 Jan Gonda, *Handbook of Oriental Studies. Section 3 Southeast Asia, Religions, Religionen*, Leiden Netherlands, E.J Brill Yayınevi, 1975, Cilt 1, s.92.

87 Gonda, s.92.

adasında Maguindanao Sultanlığı'nı kurmuştur (tah. 1515). Aynı yüzyılın son çeyreğinde, Sulu Sultanlığı ve Filipinlerin güneyindeki Ternate Sultanlığı gibi devletlerle ilişkilerin artması, hânedanlar arasında evlilik bağlarının kurulması ve Arap, Borneolu, Ternateli davetçilerin bölgeye gelmeleriyle İslâmiyet güçlendi ve 17. yüzyıl başlarında giderek artan İspanyollar'ın sömürgeleştirme ve Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine karşılık özellikle Maranao bölgesinde yayıldı.⁸⁸

2.2. Filipinler'de Kurulan Sulu Sultanlığı ve Maguindanao Sultanlığı Döneminde İslâm'ın Yayılışı

Sulu Sultanlığı, Güney Filipinler'de Sulu Denizi adalarında ve önceleri Kuzey Borneo olarak bilinen günümüz Sabah eyaletinin belirli bir kısmında hüküm sürmüş bir İslâmi Tausug devletidir.⁸⁹

17 Kasım 1457 tarihinde, Johore doğumlu bir Arap gezgin ve din adamı olan Şerîf Ebû Bekir el-Hâşim başkenti Jolo olan Sulu Sultanlığı'nı kurmuştur. 1515 yılında, Mindanao adasında da Şerîf Muhammed Kabungsuwan Maguindanao Sultanlığı'nı kurmuştur. Sulu Sultanlığı, 1457 yılından 1917 yılına kadar sürdü.⁹⁰

88 Göksoy, *DİA*, Cilt 13, s.85.

89 Lopez, s.25.

90 Mohamed Arif, *The Islamic Voluntary Sector in Southeast Asia*, Panjang Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 1991, Cilt 1, s.170.

İslâm dini, Şerîf Muhammed Kabungsuwan'ın Cotabato bölgesindeki bazı fetihleri hariç Filipin adalarının güneyinde barışçı yolla yayılmıştır. Hatta 16. yüzyılın ikinci yarısında İspanyollar Filipinler'e gelmeden ve burada kalıcı bir sömürge idaresi kurmadan önce ülkenin tamamı İslâmlaşma süreci içine girmişti. Borneolu müslüman tacirler kuzeydeki Mindoro ve Luzon adalarının sahil şehirlerine gelerek buralarda yerleşim merkezleri kurmuşlardı.⁹¹

1521'de İspanyollar'ın öncülüğünü yaptığı ilk Avrupalılar Filipinler'e gelmeye başladıkları sıralarda, Malaka ve Borneo ile yoğun ticarî ilişkileri bulunan Luzon'un en önemli liman bölgesi Manila, Brunei sultanının akrabaları olan Rajah Süleyman ve amcaları Rajah Matanda ile Rajah Lakandula yönetiminde bir müslüman prensliği idi; ancak yerli halk henüz tamamen İslâm'a girmemişti.⁹²

Mindanao'da, Filipinler'in güney kısmında üç ana sultanlık vardır. Onlar Arabistan ya da Brunei misyonerleri tarafından kurulmuş ve düzenlenmiştir. Onlar Sulu Sultanlığı, Maguindanao Sultanlığı ve Buayan (Maranao) Sultanlığı'dır.⁹³

Sulu Sultanlığı, tarihte Brunei Sultanlığı ile arasında ayrılmaz bir bağlantı kurdu ve İslâmiyetin yayılması hususunda anlaşılardı.⁹⁴

1473 yılından 1690 yılına kadar, 217 yıllık bir yayılma yaşandı ve birkaç yıl sonra Sulu Sultanlığı ve Brunei Sultanlığı büyük bir imparatorluk olarak birleşti. Burada Brunei ve Sulu'daki soylular ve iki krallığın önde gelen vatandaşları birbirleriyle evlendiler ve karıştılar.⁹⁵ Bu Bruneili-Tausug kültürlerin ve geleneklerin eşsiz bir karışımını yarattı ki bugün bile çok yaygın ve belli olan geleneklerdi.⁹⁶

Sultan Şerif Haşim Ebu Bekir 1457 yılından 1480 yılına kadar hükmetti ve ikinci oğlu Sultan Kemaluddin yerine geçti.⁹⁷

---

91 Göksoy, *DİA*, Cilt 13, s.85.

92 Nigel Hicks, *The Philippines*, s.13.

93 Moshe Yegar, *Between Integration and Secession*, Maryland, Lexington Books, 2002, s. 201.

94 Sultanate of Sulu, Karl Quirino, September 1, 2010, The Bulwagan Foundation Trust, <https://thebulwaganfoundation.wordpress.com/2010/09/01/sultanate-of-sulu/>, 21 September 2015.

95 Yegar, s.186.

96 Ring, Trudy; Salkin, Robert M ve La Boda, Sharon, *International Dictionary of Historic Places: Asia and Oceania*, Chicago, Fitzroy Dearborn, 1996, Cilt 5, s.160.

97 Jainal D. Rasul ve Amir T. Rasul, *Struggle for Identity: a Short History of the Filipino Muslims*, Manila, CARE Minorities, Inc., 2003, s.132.

İspanyollar gelmeden önce Müslüman hakimiyetinde olan Filipinler, 1690 yılına kadar Brunei Sultanlığı ve Sulu Sultanlığı tarafından yönetiliyordu. 1690 yılından sonra Sulu Sultanlığı Brunei Sultanlığından ayrıldı.⁹⁸

İslâm, Filipin adalarının güneyinde genelde barışçı yolla yayılmıştır. Adalarda yayılmaya başlayan İslâm dini, yeni siyasal ve toplumsal örgütlenmeleri de beraberinde getirmiş, hatta ülkenin tamamı İslâmlaşma süreci içine girmişti. Ama İspanyolların gelişi İslâm'ın güçlü biçimde kurumsallaşmasını, yayılmasını ve iyice yerleşmesini önledi.⁹⁹

Üç asırlık İspanyol yönetimi esnasında İspanyollar ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler oldukça gergin ve anlaşmazlıklar yüzünden sık sık noktalanmış bir yapıya sahipti. Çoğu kez, Sultanlara hükümler haklarını gözeterek davransa, hatta onlarla antlaşmalar imzalamaya yanaşsa da İspanyol yönetiminin nihai hedefi olan, kolonilerden oluşmuş siyasi gövdeye işgal yoluyla Müslümanları ilhak etme çabaları hiç terk edilmedi. Yine de, İspanyolların yoğun gayretlerine rağmen, bu ancak, sultanların İspanyol hakimiyetinin esaslarını kerhen kabul etmeye başladıkları işgal yönetiminin son yirmi yılında gerçekleşti. Bu yönetim, Müslümanların kıdemli deniz ticaretinin engellenmesini, yerleşim birimlerinin, çiftliklerinin, meyve bahçelerinin imhasını, kıtlık, hastalık ve İspanyol askeri seferleri yüzünden nüfusun kırılmasını, ayrıca İngiliz ve Hollanda emperyalizminin kontrolü altına giren komşuları Müslüman Malaylar'dan soyutlanmasını da beraberinde getirdi. Tüm bu gelişmeler buradaki Sultanlıklar için, artık bağımsızlıklarını kaybettikleri anlamına geliyordu.¹⁰⁰

Sulu Sultanlığı bugün itibariyle Filipinler'deki Müslümanların çoğunluğunu oluşturduğu Mindanao bölgesinde yaşamaktadır. 1963 yılında İngilizlerden bağımsızlığını kazanan Malezya, Kuzey Borneo'daki Sabah bölgesinde kalan bölgeyi yönetimi altına aldı. Malezya senede 1600 ABD Doları civarı bir parayı bu bölgeyi elinde tuttuğu için Sulu Sultanlığına vermektedir.¹⁰¹

---

98 Majul, s.52.

99 *Filipinler'de İslam ve Moro Müslümanları*, Ahmet Miroğlu, 08 Ekim 2012, Kutupyıldızı, <http://www.kutupyildizi.org.tr>, 22 Eylül 2015.

100 Majul, s.53.

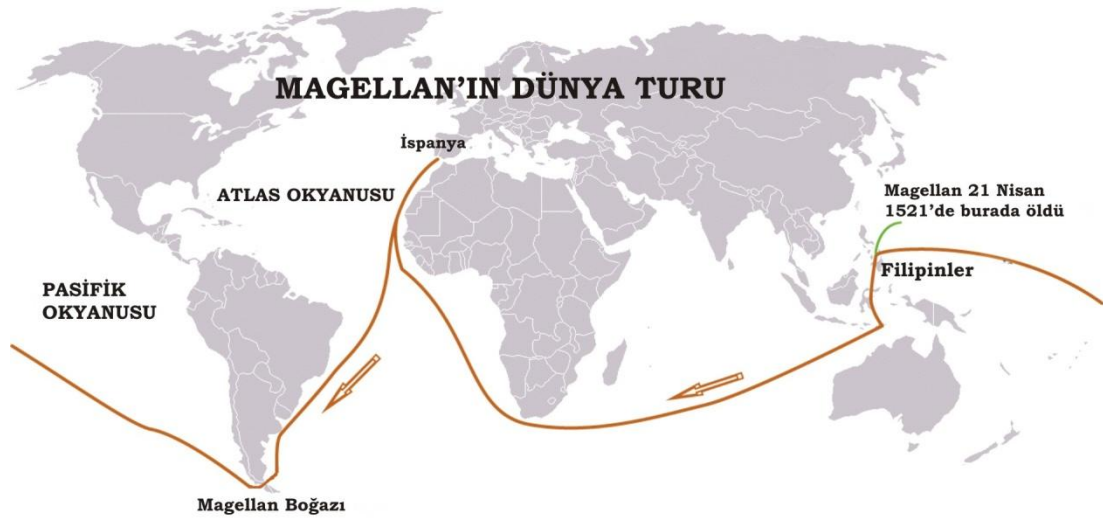
101 *Sultanate of Sulu*, Dawnstar INC, March 2, 2013, 5th World News, <http://fifthworldnews.blogspot.com.tr>, 22 Eylül 2015.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XV-XX. YÜZYILLAR ARASINDA FİLİPİNLER'DE İSLÂM'IN YAYILIŞI

3.1. İspanyol Hakimiyeti Döneminde İslâm'ın Yayılışı

3.1.1. Portekizli Denizci Ferdinand Macellan'ın Gelişi

İspanya için denize açılan Portekizli kaşif Ferdinand Magellan ve onun tayfaları, takımadalara 1521'de varan ilk Avrupalılardı.¹⁰²

28 Kasım 1520 tarihinde üç gemi Pasifik Okyanusu'na ulaştı. Magellan buranın adını suyun durağanlığından ötürü *Mar Pacifico* (Pasifik Okyanusu → pasif, durağan deniz) koymuştur.¹⁰³

Kuzeybatıya giden ekip 13 Şubat 1521'de ekvatora ulaştı. 6 Mart'ta Marianas'ta, 16 Mart'ta ise kalan 150 kişi ile Filipinler'deki Homonhon adasındaydılar. Magellan Malay tercümanı sayesinde yerli halkla anlaşabiliyordu. Limasawa Adası'ndan Rajah Kolambu ile karşılıklı hediyeler alıp verdiler ve onun

102 Rodolfo Severino, *Where in the World is the Philippines?*, Singapore, ISEAS Publishing, 2011, Cilt 1, s.6.

103 "Ferdinand Magellan", *Catholic Encyclopedia* (New Advent), 14 January 2007, <http://www.newadvent.org>, 22 Eylül 2015.

önderliğinde 7 Nisan'da Cebu Adası'na gittiler. Cebu Adası'ndan Rajah Humabon onlara dostça davrandı, hatta Hıristiyanlığa geçmeyi bile kabul etti.¹⁰⁴

3.1.2. Maktan Savaşı

Filipinli yerlilerle geçen ilk dostluk günlerinin aldatıcı olduğu kısa zamanda anlaşıldı. Magellan 27 Nisan 1521'de Lapu-Lapu önderliğindeki yerlilerle girdiği Maktan Savaşı'nda öldü. Yolculuğa para vererek katılan Antonio Pigafetta adlı zengin turist Magellan'ın ölümü ile sonuçlanan olaylara tanıklık etmiştir¹⁰⁵ ve bunu anılarında yazar:

“Sabah olduğunda 49 kişi belimize kadar gelen suya atladık ve suyun içinden kıyıya ulaşana değin iki ok atımı mesafe kadar yürüdük. Botlarımız suyun içindeki kayalardan ötürü daha ileri gidemiyordu. 11 adamı botları korumak üzere geride bırakarak devam ettik. Kıyıya ulaştığımızda 1500 kadar yerli üç bölüm halinde gruplanmıştı. Bizi gördüklerinde savaş çılgınlıkları atmaya başladılar. Tüfekli adamlar ve okçular yarım saat kadar savaştılar, ancak bir işe yaramadı. Kaptanı tanıyan bazıları üzerine saldırdı ve kafasından miğferini düşürdüler. Bir yerli yüzüne doğru bambu bir mızrak savurdu, fakat kaptan kargısıyla onu derhal öldürdü, kargıyı vücudunda bırakarak. Sonra kılıcına el attı fakat yarıya kadar çekebildi, çünkü bambu mızrakla kolundan yaralanmıştı. Bunu gören yerliler topluca üstüne çullandılar. Biri sol bacağına bir pala ile vurdu, bu, kaptanın yüzüstü düşmesine sebep oldu. Derhal üzerine bambu ve demir mızraklarla, palalarla saldırdılar. Bizim ışığımızı, aynamızı, yardımcımızı, gerçek önderimizi öldürene değin. Onu yaraladıklarında hepimizin botlara bindiğinden emin olmak için birçok kez geriye dönüp baktı. Sonra onu ölü bir şekilde geride bırakarak biz yaralanmışlar, yenilmişler, elimizden geldiğince, hareket etmeye başlayan botlara doğru çekildik.”¹⁰⁶

3.1.3. Dünya Turu ve Dönüşü

Magellan vasiyetnamesinde, köle olan Malay tercümanının özgür bırakılmasını istemişti. Enrique adını kullanan, Henry the Black olarak vaftiz edilmiş tercüman, Sumatralı köle tüccarları tarafından yurdunda ele geçirilip satılmıştı.

---

104 Charles E. Nowell, *Magellan's Voyage Around the World, Antonio Pigafetta's account*, Evanston, Northwestern University Press, 1962, s.20.

105 Christine N. Halili, *Philippine History*, Manila, Philippines National Publishers Association, 2004, Cilt 1, s.74-75.

106 Nowell, *Magellan's Voyage*, s.21.

Magellan ile yaptığı birçok yolculukla dünyayı tam anlamıyla dolaşmış ilk kişi Enrique'dir. Magellan'ın Malakka'ya yaptığı ilk seferlerde hizmetine giren Enrique, Afrika'daki savaşlarda, sahibinin Portekiz'de kralın huzurunda gözden düşüşünde ve yeniden başarılı bir şekilde filosuyla denizlere açılışında hep yanındaydı. Ama geminin yeni kaptanı Maktan'da Enrique'yi serbest bırakmayı reddetti.¹⁰⁷

Enrique 1 Mayıs'ta Rajah Humabon'un yardımı ile 30 kadar ölü denizcinin arasına karışarak kaçmayı başardı. Antonio Pigafetta dille ilgili notlar tutmaktaydı ve görünüşe göre yolculuğun geri kalanında iletişimi sürdürdü.¹⁰⁸

Filipinler'de uğradıkları kayıplar keşif ekibinin sayısını ciddi biçimde azalttı, kalan üç gemiyi idare edemez hale geldiler. Bu sebeple 2 Mayıs 1521'de *Concepción* 'u terk ettiler ve kendilerine karşı kullanılmasını önlemek amacıyla yaktılar. Artık sadece *Trinidad* ve *Victoria* 'dan ibaret kalan filo batıya, Palawan'a doğru ilerledi. 21 Haziran 1521'de bu adadan ayrıldılar ve sığ sularda yol bulabilen Moro rehberler yardımı ile Brunei - Borneo'ya ulaştılar.¹⁰⁹

Brunei'nin dalgakıranlarında 35 gün demir attılar. Venedikli Pigafetta burada gördüğü Rajah Siripada'nın altınlarından ve yumurta büyüklüğündeki incilerden bahseder. Brunei ayrıca övündüğü evcil fillere ve 62 toptan oluşan bir kuvvete sahipti ki bu Magellan'ın gemilerinin gücünü beşe katlıyordu.

Kalan iki gemi değerli baharatlarla dolu olarak batıya, İspanya'ya doğru yola çıkmaya çalıştı. Ancak Molucca'yı terk ettiklerinde *Trinidad* 'ın su aldığını keşfettiler. Mürettebat deliği bularak onarmaya çalıştı fakat başaramadı. *Trinidad* için çok zaman harcamak zorunda kalacaklarını anladılar, daha küçük olan *Victoria* ise kalan denizcilerin hepsini alacak durumda değildi. Sonuç olarak bir grup denizciyle birlikte *Victoria* İspanya'ya doğru yola çıktı. Birkaç hafta sonra da *Trinidad* Pasifik rotasını izleyerek İspanya'ya varmak amacıyla Molucca'yı terketti, fakat gemi Portekizliler tarafından yakalandı ve onların gözetimi altındayken fırtına sonucu battı.

---

107 Halili, s.75.

108 Halili, s.76.

109 Nowell Charles, *Magellan's Voyage*, Cilt 1, s.52.

Victoria Hint Okyanusu'ndan eve doğru 21 Aralık 1521'de yola çıktı. 6 Mayıs 1522'de Juan Sebastián Elcano yönetimindeki gemi Ümit Burnu'nu geçerken tayın olarak sadece pirinç kalmıştı. Cape Verde Adaları'na ulaşmadan 20 denizci açlıktan öldü. 9 Haziran'da, 26 tonluk baharat, karanfil ve tarçından oluşan kargoyu kaybetme korkusuyla 13 denizciyi daha Portekiz yönetimindeki bu adada bıraktı.

6 Eylül 1522'de yola çıkışlarından neredeyse tam üç sene sonra Juan Sebastián Elcano ve kalan denizcileri taşıyan Victoria İspanya'ya ulaştı. Keşif gezisi aslında az da olsa kâr getirmişti, ancak denizciler tam ücretlerini alamadılar. 1522 sonbaharında mürettebat Valladolid'de krallığın huzuruna çıktığında Maximilianus Transylvanus ile görüştü ve yolculuğa dair ilk rapor 1523 yılında yayımlandı. Pigafetta'nın yazdıkları 1525'e kadar ortaya çıkmadı, hatta tam olarak yayınlanması 18. yüzyıl sonlarını bulmuştur.¹¹⁰

Trinidad gemisindeki 55 mürettebatın dördü 1525'te İspanya'ya ulaşmayı başardı, kalan 51 kişi çeşitli savaşlar ya da hastalıklar yüzünden ölmüştü.¹¹¹

3.1.4. İspanya'nın Diğer Seferleri

1523-1542 yılları arasında, Meksika'dan hareket eden Barbosa, De Loaisa ve De Saavedra adlı denizciler Macellan'ın rotasını izleyerek Filipinler'e ulaşmaya çalıştıysa da başarılı olamadılar.¹¹²

3.1.4.1. Villalobos'un Seferi

1 Kasım 1542 tarihinde Nueva España (bugünkü Meksika) Valisi Don Antonio de Mendoza'nın emriyle altı gemiyle yola çıkan denizci Ruy Lopez de Villalobos, 1543'te Villalobos Sarangani adalarına ulaştı. Adalara dönemin İspanya

---

110 Ainslie T. Embree, *Asia in Western and World History*, New York, Library of Congress Cataloging, 1997, s.665.

111 Halili, s.76.

112 Embree, s.665.

Kralı Charles Philip II'nin oğlu olan veliaht prens ve geleceğin İspanya kralı 'Kralların en Katoligi' II. Felipe'nin onuruna Filipinler adını verdi.¹¹³

Kaptan Bernardo de la Torre, Kota Bato kıyılarını incelemek için de Villalobos tarafından gönderildi, fakat orada öldü.

3.1.4.2. Legazpi'nin Seferi

1565'te Meksika üzerinden bölgeye ulaşan Miguel Lopez de Legazpi ise Cebu'da ilk İspanyol yerleşim merkezini kurdu.¹¹⁴

1521'de İspanyollar'ın öncülüğünü yaptığı ilk Avrupalılar Filipinler'e gelmeye başladıkları sıralarda, Malaka ve Borneo ile yoğun ticarî ilişkileri bulunan Luzon'un en önemli liman bölgesi Manila, Bruney sultanının akrabaları olan Rajah Süleyman ve amcaları Rajah Matanda ile Raja Lakandula yönetiminde bir müslüman prensliği idi; ancak yerli halk henüz tamamen İslâm'a girmemişti. Filipinler'de İspanyol idaresini kuran Miguel Lopez de Legazpi, 1571'de Rajah Süleyman'la giriştiği savaşta müslümanları Kuzey ve Orta Filipin adalarından atarak İslâmiyet'in buralarda yayılmasına engel oldu. Zamanla ülkenin büyük bir kısmının İspanyollar'ın üstün gücü karşısında daha fazla dayanamayarak onların hâkimiyeti altına girmesi ve halkının Hıristiyanlaştırılması üzerine İslâmiyet sadece güneydeki Sulu ve Mindanao'nun batı bölgesine hapsedilmiş hale geldi.¹¹⁵

1572'deki ölümüne kadar hâkimiyetini Cebu, Leyte, Panay, Mindoro ve Luzon adalarına yayan Legazpi, 1571'de milletlerarası ticarete önemli bir liman şehri olan Manila'yı alarak idaresinin merkezi yaptı ve katı bir sömürgeleştirme, hıristiyanlaştırma ve İspanyollaştırma faaliyeti başlattı.¹¹⁶

İspanyollar'ın güneydeki sultanlıkları yönetimleri altına almaya ve halkı Hıristiyanlaştırmaya yönelik çabaları, Müslümanların İslâm'a ve kendi kültürlerine sarılıp sürekli mukavemet göstermeleri karşısında sonuçsuz kaldı.¹¹⁷

---

113 Colleen A. Sexton, *Philippines in Pictures*, Manila, Library of Congress Cataloging, 1967, Cilt 1, s.24.

114 Halili, s.77.

115 Yegar, s.199.

116 Halili, s.77.

117 Göksoy, *DİA*, Cilt 13, s.85.

1587’de genel vali Francisco de Sande, Mindanao ve Sulu Müslümanlarına karşı başlattığı askerî harekâtın kumandanına, Mindanao bölgesine herhangi bir müslüman davetçinin girmesine ve faaliyet göstermesine izin verilmemesini, bunlardan yakalananların Manila’ya getirilmesini, sultanlarla halka Hıristiyanlığın kabul ettirilmesini ve camilerin yıkılmasını emretmişti. Buna karşı Müslümanlar şiddetle direndiler ve gerilla tipi saldırılarla cevap verdiler; böylece tarihe “Moro Savaşları” adıyla geçen ve yaklaşık üç asır süren savaşlar başlamış oldu. Bu savaşlar, ülkedeki Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında bugün de devam eden karşılıklı bir düşman imajının doğmasına yol açmıştır.¹¹⁸

İspanyollar’ın 1637’de Maguindanao Sultanlığı’nın, 1638’de de Sulu Sultanlığı’nın merkezini zaptetmeleri üzerine iç kesimlere çekilerek mücadelelerine devam eden müslümanlar, İspanyollar’ın denetimi altında bulunan şehirlere yönelik saldırılarını arttırdılar.¹¹⁹

Bu durum karşısında 1645’te Maguindanao Sultanlığı, 1646’da da Sulu Sultanlığı ile barış yapmak zorunda kalan İspanyollar, Sibuguey’den Davao körfezine kadar uzanan sahil bölgesini ve Maranao ile Pulangi halkının yaşadığı iç kesimleri Maguindanao Sultanlığı’nın tesir alanı olarak tanıırken Sulu Sultanlığı’nın başşehri Jolo’dan da çekilmeyi kabul ettiler.¹²⁰

Ancak İspanyollar’ın halkı, devamlı hakaret ettikleri sultanlara karşı kıskırtmaları ve artan misyonerlik faaliyetleri çatışmaların tekrar başlamasına sebep oldu. Bu arada Sulu Sultanlığı, hânedan kavgaları içine düşen Bruney Sultanlığı’ndan Kuzey Borneo’yu (bugünkü Sabah bölgesi) alarak hâkimiyet alanını genişletti.¹²¹

Maguindanao Sultanlığı’nı uzun yıllardan beri büyük bir başarıyla yöneten ve bugün adı bir eyalete verilmiş olan Sultan Kudarat (1619-1671) da Sibuguey koyundan Davao körfezine kadar uzanan bölgeye hâkim olarak ülkesini bugünkü

---

118 Prescott Ford Jernegan, *A Short History of the Philippines*, California, D. Appleton, 2007, s.317.

119 Göksoy, s.85.

120 William Larousse, *A Local Church Living for Dialogue: Muslim-Christian Relations in Mindanao- Sulu*, Roma, Editrice Pontificia Università Gregoriana, 2001, Cilt 4, s.75.

121 Landa Jocano, *Filipino Muslims: Their Social Institutions and Cultural Achievement*, Quezon City, Asian Center, University of the Philippines, 1983, s.83.

Filipinler Cumhuriyeti hariç tarihin Filipinliler tarafından kurulan en geniş devleti haline getirdi.¹²²

1718’de Cizvit papazlarının baskısıyla Zamboanga Kalesi’ni zapteden İspanyollar, bölgedeki datuların ve halkın Hıristiyan olmasına kolaylık sağlayacağını düşünerek Maguindanao ve Sulu sultanlarını Hıristiyan yapmayı planladılar.¹²³

Sonuçta Maguindanao sultanını Hıristiyanlaştırma gayretleri bir netice vermedi. Ancak politik bir mücadeleden dolayı Jolo’dan ayrılmak zorunda kalan Sulu Sultanı Azîmüddin, Manila’ya vardığında İspanyol sömürgecilerden yardım istemesi ve kendisinin Hıristiyanlık faaliyetlerine müsamaha göstermesi üzerine İspanyonlar tarafından vaftiz edildi.¹²⁴

Jolo’dan ayrıldığından (1748) tahta çıkan kardeşi Datu Bantilan uzun süre Sulu Sultanlığı’nı muhafaza etti.

1764’te Jolo’ya dönen Azîmüddin tekrar sultanlığın başına getirildi. İngilizler’in 1762’de Manila’yı işgal etmeleri İspanyollar’ın bölgedeki gücünü iyice zayıflattı.¹²⁵

19. yüzyıl başlarından itibaren de Sulu ve Mindanao diğer Avrupalı güçlerin rekabet alanına girdi.

Fransızlar 1850’de Basilan’da bir üs isterken İngilizler Sulu ile olan ticaretlerini geliştirmeyi hedefliyorlardı. Diğer Avrupalı sömürgeci güçlerin bölgedeki etkinliğinin artmasını kendi çıkarları açısından tehlikeli bulan İspanyollar, bazı datuların korsanlık yaptığı gerekçesiyle 1851’de Sulu’ya saldırdılar ve sultana imzalattıkları anlaşma ile ülkeyi manda idaresi altına aldılar.¹²⁶

Ancak Sulu yetkilileri barış şartlarını iki bağımsız devlet arasında yapılmış bir dostluk antlaşması olarak nitelendirdiler. Daha sonra Sulu sultanının diğer Avrupalı güçlerle ittifak yapacağı endişesine kapılan İspanyollar, özellikle

---

122 Göksoy, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, s.85.

123 Jeffrey Ayala Milligan, *Islamic Identity, Postcoloniality, and Educational Policy*, London, Palgrave Macmillan, 2005, s.36.

124 Göksoy, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, s.85.

125 Chris Nierstrasz, *In the Shadow of the Company*, Danvers, Brill Academic, 2012, s.117.

126 Vic Hurley, *Christopher L. Harris, Swish of the Kris, the Story of the Moros, Authorized and Enhanced Edition*, New York, Cerberus Corp, 1966, Baskı 1, s.124.

İngilizler'in Sulu'da kalıcı bir üs kurlmalarını önlemek için 1876'da Jolo'yu tamamen zaptettiler.¹²⁷

İspanyollar'ın üstün askerî gücü karşısında dayanamayarak iç kesimlere çekilen Sulu sultanı, Temmuz 1878'de İspanyol hâkimiyetini resmen tanımak ve idaresi altında bulunan Kuzey Borneo bölgesini de Avusturyalı bir iş adamına kiraya vermek zorunda kaldı.¹²⁸

Böylece İspanyollar ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru buharlı gemilerin ve modern silâhların ortaya çıkmasından sonra Müslümanların yaşadığı bölgeleri denetimleri altına alabildiler. Fakat kırsal kesimlerde İspanyollar'ın Juramentado (Juramentado enemigo “ölünceye kadar savaşacağına and içmiş ezeli düşman”) adını verdikleri gerilla gruplarının sömürgecilere, Hıristiyan Filipinliler'e ve Çinliler'e karşı sürdürdükleri saldırılar devam etti.¹²⁹

Filipinler'deki İspanyol yönetiminin son dönemlerinde, hükümetin resmî politikası müslümanları hıristiyanlaştırmaktan çok onları İspanya'nın sadık tebaası haline getirme yönünde olmasına rağmen misyonerler ve kilise liderleri bu sadakatin ancak Müslümanları Hıristiyanlaştırmakla mümkün olabileceğini iddia ederek hükümete baskı yapmaya çalışmışlardır.¹³⁰

3.1.5. İspanyol Yönetiminin Son Yılları

İspanyol yönetiminin son on yılında, İspanya'nın Müslüman halka karşı daha esnek ve liberal politikalar izlemesine rağmen Kilise'nin Müslüman cemaate yönelik, özellikle, onların Hıristiyanlaştırılmasıyla ilgili tavrı büyük ölçüde değişmeden devam etti. Müslümanların nihai kolonizasyonu ve Hıristiyanlaştırılması ile ilgili bir çeşit "master planı" hazırlayan Manila'daki meşhur bir çizvitin varlığı biliniyordu. İslâm'ın resmi hoş görüşünü soruşturacak bu plan, eğer Katolikliğe dönüştürülürse Müslümanların nasıl daha iyi bir İspanyol vatandaşı olacakları üzerinde duruyordu. Fakat 1898'de İspanyollar'la Birleşik Devletler arasında ortaya çıkan savaş ve Paris

---

127 Milligan, s.37.

128 Göksoy, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, s.86.

129 Hurley, Harris, s.127.

130 Göksoy, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, s.86.

Antlaşması ile İspanya'nın, Filipinleri ABD'ye bırakması Müslümanların tarihinin yeni bir siyasi yön almasına sebep oldu.¹³¹

3.2. Amerikan Hakimiyeti Döneminde İslâm'ın Yayılışı

1898'de İspanyollar'ın Uzakdoğu'daki sömürge imparatorluğunun yıkılmasına yol açan İspanyol-Amerikan savaşı sonucu bütün Filipinler Amerika Birleşik Devletleri'ne devredildiğinde Müslümanlar Amerikalılar'a da karşı koydular.¹³²

1903-1913 yılları arasında Mindanao ve Sulu Amerikan askerî yönetimi altında kaldı. Amerikan ordusu, barışı ve huzuru sağlamak, kaçakçılık, korsanlık ve köle ticaretini önlemek adı altında bu bölgelerde bir dizi askerî operasyon yaptı; bunların en şiddetlisi, 1906'da binlerce Müslümanın ölümüyle sonuçlanan “bud dajo” harekâtıdır.¹³³

1914'te bölgenin idaresi, yerli halka yardım ve hizmet etmek gayesiyle geldiklerini iddia eden sivillere devredildi. Müslümanlara kendi dinlerine, geleneklerine ve kültürlerine uygun biçimde serbestçe yaşayabilecekleri teminatı verildi ve yoğun olarak buldukları bölgelere yeni yollar yapıldı, okullar açıldı ve işsizlere çeşitli çalışma imkânları sağlandı. Müslümanlar da zamanla silâhlı mücadelelerine son vererek Amerikan idaresini kabullenmeye başladılar.¹³⁴

1915'te Sulu Sultanı II. Cemâl el-Kiram, idaresi altında bulunan bölgelerin hâkimiyet hakkını resmen Amerika Birleşik Devletleri'ne devretti. Ancak kendilerini hıristiyan Filipin halkından (Bangsa Filipino) ayrı görmeye devam eden Müslümanlar bu durumu göstermek için Bangsa Moro (Müslüman toplum, Morolar) adını siyasî anlamda kullanmaya başladılar.¹³⁵

---

131 P. N. Abinales, Donna J. Amoroso, *State and Society in the Philippines*, Lanham, Rowman & Littlefield inc., 2005, s.102.

132 Mark Barnes, *The Spanish-American War and Philippine Insurrection, 1898–1902*, New York, Tylor & Francis, 2011, s.188.

133. Alexander Mikaberidze, *Atrocities, Massacres, and War Crimes: An Encyclopedia*, California, ABC-CLIO, LLC, 2013, s.77-78.

134 Göksoy, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, s.86.

135 Larousse, s.101.

Filipinli Hıristiyan liderler bağımsızlık isteklerini yoğunlaştırdıklarında, Mindanao ve Sulu Müslümanları da 1924'te Amerikan Kongresi'ne bir heyet göndererek Filipinler'e bağımsızlık verilmesi halinde kendilerini temsil edecek ayrı bir devletin kurulmasını istediler.¹³⁶

1935'te Filipinler'e on yıl süreyle Commonwealth des Philippines adı altında özerklik verilmeden birkaç ay önce de 120 Lanaolu datu Başkan Roosevelt'e gönderdikleri bir mektupta, Filipinler'de birbirinden farklı iki ayrı dine ve kültüre mensup halkın bulunduğunu vurgulayarak Morolar için ayrı bir düzenlemenin yapılmasını ve bu halkın hiçbir şekilde Hıristiyan Filipinliler'in hâkim olduğu bir devlete dahil edilmemesini istediler. Aksi halde Amerikan yönetimi altında yaşamayı tercih edeceklerini bildirdiler, fakat bu istekleri kabul edilmedi. Bu olumsuz gelişmeye rağmen Müslümanlar II. Dünya Savaşı sırasında yurt savunması için Hıristiyanlarla birleşmişler ve çok defa yan yana yürüttükleri gerilla faaliyetiyle Japon işgaline karşı çok başarılı bir direnme göstermişlerdir.¹³⁷

3.2.1. Filipinler'in İkinci Bağımsızlığı

4 Temmuz 1946'da bağımsızlığın ilân edilip Filipinler Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Müslümanlar kendilerini, rızâ ve hatta görüşlerine bakılmaksızın gerçekleştirilen yeni bir siyasî düzenin içinde buldular.¹³⁸

Müslümanların çoğu kendini yeni kurulan devletin bir parçası olarak görmezken geleneksel liderlerin bazıları çeşitli siyasî partilere katılarak yeni yöneticiler arasında yer aldılar.¹³⁹

Bu arada Müslümanlara ait topraklara diğer adalardan bir kısım topraksız Hıristiyan nüfusun getirilip yerleştirilmesi, zamanla bu bölgelerde Müslümanları azınlık durumuna düşürdü ve bu hal iki grup arasında toprak çatışmalarına yol açtı. Öte yandan düşük okuryazarlık, yüksek oranda işsizlik, idarî mekanizmalarla ordu ve güvenlik teşkilâtında Müslümanlara karşı ayırım yapılması ve hükümetin onlara ait

---

136 Larousse, s.106.

137 Majul, s. 55.

138 Larousse, s.116.

139 Göksoy, "Filipinler", *DİA*, Cilt 13, s.86.

bölgeleri ekonomik bakımdan sürekli biçimde ihmal etmesi bu kesim arasında yaygın bir hoşnutsuzluğa, birçok yerde barış ve huzurun bozulmasına sebep oldu.¹⁴⁰

3.2.2.Coregidor Katliamı (Jabidah Katliamı)

1968’de Coregidor’da otuz Müslüman askerin Hıristiyan subaylar tarafından üstlerine itaatsizlik yaptıkları gerekçesiyle öldürülmesi, Haziran 1971’de Manili’deki (Kuzey Cotabato) bir caminin kundaklanarak yaklaşık yetmiş kişinin diri diri yakılması, hükümetle Müslümanlar arasındaki düşmanca ilişkiyi iyice tırmandırdı. Sonuçta Ferdinand Marcos başkanlığındaki hükümet, Eylül 1972’de komünist ayaklanma çabalarının ve ayrılıkçı Müslüman hareketlerinin artmasını gerekçe göstererek bütün ülkede sıkıyönetim ilân etti. Müslümanlar, silâhlarını ellerinden alıp kendilerini savunmasız bırakacak olan sıkıyönetime karşı direniş gösterdiler.¹⁴¹

Marcos, Ocak 1973’te parlamenter sisteme geçen yeni bir anayasa ilân ettiyse de sıkıyönetim bu durumda da uygulandı. Sıkıyönetim Ocak 1981’de kaldırılmakla birlikte Marcos’un yetkileri aynı şekilde devam etti.¹⁴²

3.2.3. Moro National Liberation Front (Moro Milli Bağımsızlık Cephesi)

Ayrılma taraftarı Müslümanlar, bir süre Filipinler Üniversitesi’nde öğretim üyeliği yapan Nur Misuari önderliğinde Moro National Liberation Front’u (MNLF) kurdular (1969).¹⁴³

Önce tam bağımsızlık, daha sonra ise özerklik isteyen Moro National Liberation Front, çeşitli İslâm ülkeleriyle geliştirdiği temaslar neticesinde İslâm Konferansı Teşkilâtı’nın desteğini kazandı.¹⁴⁴

Teşkilât, 1974’te Kuala Lumpur’daki toplantısında Moro National Liberation Front’u resmen tanıyarak meseleye hâkimiyet hakları ve toprak bütünlüğü çerçevesinde barışçı ve siyasî bir çözüm getirmesi için Filipinler hükümetine çağrıda bulundu. Yapılan baskı ve Libya’nın aracılığı sonucu Moro National Liberation

---

140 Majul, s.56.

141 Larousse, s.130-131.

142 Majul, s.56.

143 Spencer C. Tucker, *Encyclopedia of Insurgency and Counterinsurgency: A New Era of Modern Warfare*, California, ABC-CLIO,LLC, 2013, s. 366.

144 Göksoy, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, s.87.

Front liderleriyle hükümet temsilcileri, Müslümanların yaşadığı on üç vilâyeti içine alacak özerk bir bölgenin kurulmasını öngören Tripoli (Trablus) Anlaşması'nı imzaladılar (Aralık 1976).¹⁴⁵

Ancak Nisan 1977'de hükümetin karşı tarafın görüşünü almadan ve Moro National Liberation Front'un boykotuna rağmen özerklik konusunda halkoyuna başvurması ve ardından da Tripoli Antlaşması'na aykırı olarak sadece on vilâyeti içine alan iki ayrı özerk bölge kurması çatışmaların tekrar başlamasına sebep oldu. Bu arada hükümet Müslüman toplumun bazı isteklerini karşılamak amacıyla çaba gösterdi. Öncelikle dinî bayram ve tatil günlerini resmen tanıdı, arkasından medeni hukukta müslümanlarla ilgili düzenlemeler yaptı.¹⁴⁶

Müslümanların dinî eğitimine önem verip bazı medrese ve İslâmî cemiyetlere maddî yardım sağlamaya, öğrencilere burs vermeye başladı. Amanah (emanet) Bank adıyla faizsiz ve ortaklık esaslarına göre çalışan bir İslâm bankasının kurulmasına izin verdi. Yönetimin çeşitli kademelerine bazı Müslüman idareciler tayin etti.¹⁴⁷

1981'de de bir Müslüman İşleri Bakanlığı kuruldu; fakat 1984'te doğrudan devlet başkanına bağlı Office of Muslim Affairs and Cultural Communities adı altında bir devlet dairesine dönüştürüldü.¹⁴⁸

1986'da Corazon Aquino'nun devlet başkanlığına seçilmesi ve ülkedeki demokratik kurumlara tekrar işlerlik kazandırılmasıyla birlikte, hükümetle Moro National Liberation Front arasında kesintiye uğrayan müzakereler yeniden başladı. Ancak tarafların, polis ve askerî güçlerin oluşturulma oranları ve özerk bölgeye dahil edilecek eyaletlerin sayısı üzerindeki önemli görüş ayrılıkları hâlâ devam etmektedir.¹⁴⁹

Kasım 1989'da Moro National Liberation Front, isteklerine ters düşen ve otonom statüyü öngören bir kanun için yapılan halk oylamasına Müslümanların katılmaması yönünde yaptığı çalışmada oldukça başarılı oldu.¹⁵⁰

---

145 Daniel Pipes, *In the Path of God: Islam and Political Power*, New Jersey, Basic Books inc., 1983, s.318.

146 Pipes, s.318.

147 Majul, s.61.

148 Göksoy, "Filipinler", *DİA*, Cilt 13, s.87.

149 Michael Leifer, *Dictionary of the Modern Politics of Southeast Asia*, London & New York, Routledge, 2001, s.189.

150 Leifer, s.189.

1992’de ise 1976 Tripoli Antlaşması’nın şartlarının yerine getirilmesiyle Mindanao’da barışın sağlanacağını ifade ederek hükümetin genel af çağrısını reddetti.¹⁵¹

3.2.4. İslâmiyet’in Bölgeye Girmesi

İslâmiyet’in bölgeye girmesiyle kültür ve dinî yaşantı alanında toplumda yeni bir hayat tarzı ve ahlâkî değerler sistemi gelişmeye başlamıştır.

Datuluğun üzerine bir üst idarî sistem olarak sultanlığın yerleşmesinden sonra müslüman halk, bazı yeni harfler ilâve ettiği Arap alfabesini ve hicrî takvimi kullanmaya başlamış, saraylarda ve günlük hayatta Malay dili konuşulurken eğitim dili olarak Arapça benimsenmiştir.¹⁵²

Bugün Müslüman bölgelerinde yerli kültürle karışmış bir İslâm kültürü mevcuttur ve hacca gitme, eğitim için diğer İslâm ülkelerinde bulunma sonucu başka müslümanlarla olan temasın artması ve dışarıdan gelen yeni davetçilerin tesir etmesi gibi sebeplerle modernleşme eğilimi göstermektedir.

Amerikan yönetiminin kurulduğu yıllardan itibaren siyasî etkinliklerini kaybeden sultanlar günümüzde sembolik bir değere sahiptirler ve ancak bazı muhafazakâr çevrelerce dinî lider olarak kabul edilirler.

Dinî işler Müslümanların belirlediği kadı, imam-hatip ve müezzin gibi din görevlileri tarafından yürütülmektedir.

Eskiden Sulu sultanının sarayında en yüksek dinî otoriteyi temsil eden kadılar, sultanın çıkardığı kanunların İslâm hukukuna uygun olup olmadığı konusunda inceler, halkın eğitiminden sorumlu “panditalar”ın (ulemâ) ve ibadetleri yürüten imam ve hatiplerin idarî başkanlığını yaparlardı. Tebaalarının dinî ve siyasî lideri olan Sulu sultanları, eskiden merkezî camilere “tuan kali” denilen bir başkadı ile imam-hatip ve müezzinleri (bilâl) tayin ederlerdi; 18. yüzyılın ortalarında İstanbullu bir Türk âliminin kadılık makamına getirildiği bilinmektedir.

Maguindanao Sultanlığı’nda da XVII. yüzyılda ulemâyaya mensup kadı, imam-hatip ve “labay” (müezzin) denilen din görevlileri vardı. O dönemde din adamları, dinî işlerin yanında siyasî konularda da kendilerine başvuru alan, sömürgecilere karşı verilen savaşlarda aktif rol oynayan, misyonerlerin müslüman bölgelerine girip

---

151 Ariel Hernández, *Nation-building and Identity Conflicts: Facilitating the Mediation Process in Southern Philippines*, Wiesbaden, Springer VS, 2014, s.161-162.

152 Göksoy, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, s.87.

girmemeleri hususunda söz sahibi olan ve idarenin politikasını yönlendiren itibarlı kimselerdi.

Müslümanların din eğitimi, Kur'an öğrenimine ağırlık veren mekteplerde ve seviyeleri farklılık gösteren medreselerde verilmekteydi. Bölgenin İslâmlaşmasında önemli rol oynayan "mahdumların (âlim ve zâhid kişi, hoca) ve ilk Sulu Sultanı Şerîf el-Hâşim'in çeşitli medreseler açtıkları belirtilmektedir. Zamanla medreselerin yerini alan ve onlardan daha geniş bir yapıya sahip olan pandita okulu uzun süre müslümanların tek tip eğitim kurumu olma özelliğini korudu.

1930'lu yıllarda Amerikalılar'ın bölgede Batı tipinde yeni okullar açmasıyla pandita okulu önemini kaybetmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra başka İslâm ülkelerinden gelen bazı hocaların ve Muslim Association of the Philippines'in (kuruluşu 1920) Arapça öğrenim veren Ortadoğu medrese sistemine uygun ilk, orta ve lise seviyesinde modern medreseler kurmasıyla medrese eğitimi yeniden önem kazanmıştı. 1954 yılında da Kamilol Islam Society'nin Marawi City'de, daha sonra Jamiatul Philippine Al-Islamia adını alan Kamilol Islam Institute'u açmasıyla bu eğitim müesseseleri yüksek okul seviyesine ulaşmıştır.¹⁵³

1981-1982 öğretim yılında, çoğunluğu Mindanao adasında olmak üzere 114.482 öğrenci medreselere devam etmekte ve buralarda 1299 hoca görev yapmaktaydı.

Aynı yıl hükümet, tamamen Müslüman halkın yardımları ile ayakta duran medreseleri resmî eğitim sistemiyle bütünleştirmek için bir dizi karar aldı ve bunların bir kısmını gerçekleştirdi.

Önce Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı'nın Müslüman İşleri Bakanlığı ile yaptığı ortak çalışmalar sonunda, bazı şartları yerine getiren ve dinî derslerin yanında kültür derslerini de veren medreseler resmen tanındı ve bir kısmı devlet okulları bünyesine alındı. Ardından, bugün de devam eden medreselerin seviyesini yükseltme ve mezunlarının yüksek öğretim kurumlarına daha kolay girebilmelerini ve bir meslek edinmelerini sağlamak amacıyla programlarını zenginleştirme yolunda çabaya girişildi.

Ayrıca hükümet, Manila'da Filipinler Üniversitesi'ne bağlı Institute of Islamic Studies ile Marawi City'de Mindanao Devlet Üniversitesi'ne bağlı King Faisal Centre for Islam and Arabic Studies adlı kurumları açarak ülkeye üniversite

---

153 Milligan, s.93.

seviyesinde dinî eğitim ve öğretim yapabilme imkânı getirmiştir. Bunlardan başka, ülkede Müslümanların katkılarıyla kurulan Marawi City'deki Maahad Marawi al-Islamie Mutamar al-Islami Society ve Simboinga'daki Cultural Islamic Centre gibi çeşitli ilmî cemiyet ve araştırma merkezleri de faaliyet göstermektedir.¹⁵⁴

Eski camiler çok basit bir yapıya sahipken yeni yapılanlar kubbeleri, süslü minberleri ve kürsüleriyle gösterişli Ortadoğu camilerine benzemektedir; ancak çoğunun minaresi yoktur. Filipinler'de de diğer Güneydoğu Asya ülkelerinde olduğu gibi namaz vaktini halka duyurmak için ezandan önce “tabu” adı verilen bir davul çalınmaktadır.¹⁵⁵

Hukuk alanında İslâm hukukuna ve “âdât” adı verilen geleneksel hukuka dayalı bir sistem mevcuttur. Dindar ve güçlü sultanlar döneminde genellikle İslâm hukuku ağır basarken diğer dönemlerde geleneksel hukuk etkili olmuş, İslâm hukukunun uygulanma derecesi siyasî liderlerin dindarlıklarıyla güçlerine ve panditaların gayretlerine bağlı kalmıştır.

Bağımsızlığın kazanılmasından sonra çok evliliği ve boşanmayı yasaklayan Filipin medenî hukuku geçerli olmasına rağmen İslâm'a ve âdâta dayalı kanunları uygulayan dinî mahkemeler varlıklarını gayri resmî olarak sürdürdüler.

Bu mahkemelerin verdiği kararları datular infaz ediyordu ve temyize de açık değildi. İki hukuk sisteminden birini seçmekle karşı karşıya bırakılan Müslümanların kendi adalet sistemlerini sürdürmek istemeleri ve bu durumun özellikle evlilik davalarında çeşitli anlaşmazlıklara sebep olması üzerine hükümet, 1978'de müslümanların şahsî ve aile hukukuyla ilgili davalarına bakacak dinî mahkemelerin kurulmasına imkân veren bir kanun çıkardı. Ancak siyasî istikrarsızlık sebebiyle bu kanun hâlâ tam olarak yürürlüğe konulamamıştır.

Müslümanlar, ülkedeki birçok akademisyenin gerçek bir millî hazine olarak kabul ettiği sözlü bir dinî edebiyata ve hayli ileri seviyede bir mûsikiye sahiptirler. Müslümanların yaptığı geleneksel el sanatlarına ait ürünler bütün ülkede tanınmıştır.

---

154 Abdulrahim - T. M. Pandapatan, “Madrasah System of Education in the Philippines”, *Muslim Educadition Quarterly*, Cambridge, 1985, s. 52-60.

155 Mamitua Saber, Abdullah T. Madale, *The Maranao*, Manila, Solidaridad, 1975, s.31.

SONUÇ

Emevîler döneminde başlayan Sind fetihleriyle birlikte Hindistan'da İslâm yayılmaya başlamıştır. Hint Alt Kıtası veya Uzakdoğu olarak nitelendirilen Malezya, Endonezya ve Filipinler bölgelerinde İslâm dininin daha çok ticaret yoluyla tebliğ edildiği ve yayıldığı görülmektedir.

IX. ve X. yüzyıllarda Müslüman denizcilerin yaptığı ticaret yolculukları vasıtasıyla İslâmiyet ile ilk temasın sağlandığı Filipinler adalarına XIV. yüzyıldan itibaren tebliğcilerin geldiği görülmektedir. Filipinler bölgesinde kurulan Sulu Sultanlığı Müslüman bir devlet olarak öne çıkmıştır.

Macellan'ın seferlerinden sonra Filipinler'deki çeşitli adalara seferler düzenleyen İspanyollar, bölgede zorla Hıristiyanlaştırma siyasetini takip etmişlerdir. İspanyolların sömürge idaresine karşı uzun yıllar mücadele eden Filipinli Müslümanlar, kendi dinlerini ve kimliklerini koruyabilmişlerdir.

İspanyollardan sonra XIX. yüzyıl sonunda bölgeye hakim olan Amerika Birleşik Devletleri'nin idaresi altında da aynı sıkıntıyı yaşayan Müslümanlar, Filipinlerin güney kısmında yoğunlaşmışlardır. Filipinler'in bağımsızlığını kazanmasından sonra da Moro Müslümanları aynı mücadelelerine devam etmişlerdir.

Günümüzde Filipinler'deki Müslümanlar arasında uygulanan İslâmi eğitim Peygamber (s.a.v.) sünnetini uygulayan insanlar için yararlı olmuştur. Bazı insanlar İslâm'ın temellerini takip ediyor ve uyguluyor olsa da küçük topluluklar kâfir olarak kalıyordu. Savaştan sonra özellikle Filipinlerin güney kısmı olan Sulu'da bulunan Müslümanlar dinleri için savaşmışlardır.

Filipinler'deki Müslümanlar "Bangasamoro" denilen bir toplu çağrı yaparak İslâm hukuku ve kültür alanlarında kendi kaderlerini şekillendirmek istemişlerdir. Onlar yabancı egemenliğin etkisini, özellikle İspanyollar, Japonlar ve Amerikalıları reddetmişlerdir. Filipinler Hıristiyan Devleti olduğu için Müslümanlar İslâm dinini uygulamakta halen zorluk yaşamaktadır. Onların güçlü inançları sayesinde İslâm dini kuvvetlenmekte ve Hıristiyanlar yavaş yavaş İslâm'ı kabul etmektedir. Böylelikle

günümüzde de Filipinler’de İslâm dininin yayılışı devam etmektedir. Müslümanlar Hıristiyanlara iyi şeyler göstermekte ve iyi davranmaktadır. Müslümanlar bu tavırlarına devam ederse, Allah’ın izniyle Filipinler’in gelecek zamanda Müslüman bir ülke olması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abu Bakar, Abdul Latif, *"Sejarah dan Pernikiran Konsep Kebudayaan di Malaysia"*, Kuala Lumpur: University Malaya; Faisal Bakti, Andi M. (1993). *Islam and Nation Formation in Indonesia*, Canada: Institute of Islamic Studies, McGill University Montreal, 1985.
- Akroyd, Clarissa, *Major Muslim Nation Pakistan*, Pennsylvania: Mason Crest, 2010.
- Ariff, Mohamed, *The Islamic Voluntary Sector in Southeast Asia*, Cilt 1, Panjang Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1991.
- Aydınli, Osman, "Semerkant", *DİA*, Cilt 36.
- Barnes, Mark , *The Spanish-American War and Philippine Insurrection, 1898–1902*, New York: Tylor & Francis, 2011.
- Belâzürî, Yahya b. Cabir, *Fütuhu'l-buldan*, Beyrut: Müessesetü'l-Maârif, 1987.
- Campo, Juan Eduardo, *Encyclopedia of Islam*, New York: InfoBase Publishing, 2009.
- Dalkılıç, Mehmet, "Buhârâ'nın İslâmlaşmasında Kuteybe bin Müslim'in Rolü", *The Journal of International Social Research*, Cilt 5, İstanbul 2012.
- Denite, Zvi Ben dor , *"The Marrano Emperor: The Mysterious Bond between Zhu Yuanzhang and the Chinese Muslims," in Sarah Schneewind, Long Live the Emperor!: Uses of the Ming Founder Across Six Centuries of East Asian History*, Jakarta: Ming Studies Research Series, Cilt 4, 2008.
- Elliot, H., *History of India Arab conquest of Sind*, Cilt 5, New York: Cosimo Classics, 1907.

- Embree, Ainslie T, *Asia in Western and World History*, New York: Library of Congress Cataloging, 1997.
- Endress, Gerhard, *Islam: An Historical Introduction*, Manchester, Edinburgh University Press and Carole Hillenbrand, 1988.
- Gonda, Jan, *Handbook of Oriental Studies. Section 3 Southeast Asia, Religions, Religionen*, Cilt 1, Leiden Netherlands: E.J Brill, 1975.
- Göksoy, İsmail Hakkı, “Endonezya”, *DİA*, Cilt 11, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Göksoy, İsmail Hakkı, “Filipinler”, *DİA*, Cilt 13, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.
- Gungwu, Wang, *The Nanhai Trade: a Study of the Early History of Chinese Trade in the South China Sea*, Singapore: Times Academic Press, 1998, Cilt 31.
- Halili, Christine N., *Philippine History*, Cilt 1, Manila: Philippines National Publishers Association, 2004.
- Heesterman, J.C., *India and Indonesia: General Perspectives*, New York: Bulletin of the Leiden Centre for the History of European Expansion, 1989.
- Hernández, Ariel, *Nation-building and Identity Conflicts: Facilitating the Mediation Process in Southern Philippines*, Wiesbaden: Springer VS, 2014.
- Hicks, Nigel, *The Philippines*, Baskı 3, London: New Holland UK Ltd, 2007.
- Hui, Yew-Foong, *Encountering Islam: The Politics of Religious Identities in Southeast Asia*, Singapore: ISEAS Publishing, 2013.

- Hurley, Vic & Harris, Christopher L. (1966). *Swish of the Kris, the Story of the Moros, Authorized and Enhanced Edition*, New York: Cerberus Corp.
- İbnü'l-Esîr, *eEl-Kâmil fi't-Târih*, Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987.
- Jernegan, Prescott Ford, *A Short History of the Philippines*, California: D. Appleton, 2007.
- Jocano, Landa, *Filipino Muslims: Their Social Institutions and Cultural Achievement*, Quezon City: Asian Center, University of the Philippines, 1983.
- Kallek, Cengiz, "Ticaret", *DİA*, Cilt 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Kriger, Robert, *Afrikaans Literature: Recollection, Redefinition, Restitution*, Cilt 1, Atlanta: Editions Rodopi B.V, 1994.
- Kurtuluş, Rıza, "Asya", *DİA*, Cilt 3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.
- Laffan, Michael, *The Makings of Indonesian Islam*, New Jersey: Princeton University Press, 2011.
- Lapidus, Ira M., *A History of Islamic Society*, New York: Cambridge University Press, 2014.
- Larousse, W., *Muslim-Christian Relations in Mindanao-Sulu*, Cilt 4, Roma: E.P.U.G, 2001.
- Lee, Hee-Soo, *İslâm ve Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayılması*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Baskı, 1988.
- Lee, Hee-Soo, "Çin", *DİA*, Cilt 8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.

- Leifer, Michael, *Dictionary of the Modern Politics of Southeast Asia*, London & New York: Routledge, 2001.
- Lopez, Mellie Leandicho, *A Handbook of Philippine Folklore*, Quezon City: The University of the Philippines Press, 2006.
- Mahmud, Hassan Ahmed, *el-Īslam fī Āsya el-Vüstâ*, Kahire: Elhayatü'l-Misriyyeti'l-âmmiyye li'l-kitab, 1972.
- Majul, C., *Islam and Philippine Society*, Cilt 49, Quezon City: University of the Philippines Press, 1999.
- Marsden, William, *The History of Sumatra*, New York: Cambridge University Press, 2012.
- Mikaberidze, Alexander, *Atrocities, Massacres, and War Crimes: An Encyclopedia*, California, ABC-CLIO, 2013.
- Milligan, Jeffrey Ayala, *Islamic Identity, Postcoloniality, and Educational Policy*, London: Palgrave Macmillan, 2005.
- Nayal, Mohit, *The Invisible Wall of China*, New Delhi: Vij Books India, 2012, Cilt 1.
- Nierstrasz, Chris, *In the Shadow of the Company*, Danvers: Brill Academic, 2012.
- Nowell, Charles E., *Magellan's Voyage Around the World, Antonio Pigafetta's account*, Evanston: North-western University Press, 1962.

- Oresman, Matthew, *Beyond the Battle of Talas: China's Re-emergence in Central Asia*, Washington D.C., National Defence University Press, 2004, Cilt 19.
- Özay, Mehmet, “Güneydoğu Asya'nın İslâm Kültür ve Medeniyetine Katkısı Bağlamında Açe'de Bir Osmanlı Tekkesi: Dayah Tanoh Abee”, *M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi* İstanbul, 2006.
- Pipes, Daniel, *In the Path of God: Islam and Political Power*, New Jersey: Basic Books, 1983.
- Pletcher, Kenneth, *Geography of China: Sacred and Historic Places*, New York: Britannica Educational Publishing, 2011, Cilt 1.
- Rasul, Jainal D ve Rasul, Amir T., *Struggle for Identity: a Short History of the Filipino Muslims*, Manila: CARE Minorities, 2003.
- Reid, Anthony, *Southeast Asia in the Early Modern Era: Trade, Power, and Belief*, Cilt 1, New York: Cornell University Press, 1993.
- Ricklefs, M.C., *A History of Modern Indonesia Since C.120*, London: Palgrave Macmillan Division of St. Martin Press, 2008.
- Sajnani, Manohar, *Encyclopaedia of Tourism Resources in India*, Delhi: Kalpaz, 2001, Cilt 1.
- Severino, Rodolfo, *Where in the World is the Philippines?*, Cilt 1, Singapore: ISEAS Publishing, 2011.
- Sexton, Colleen A., *Philippines in Pictures*, Cilt 1, Manila: Library of Congress Cataloging, 1967.

- Soebardi, *The Crescent in the East -Islam in Asia*, Cilt 1, London: Wood croft-Lee C.P., 1982.
- Soelaiman, Darwis A., "*Nilai Budi Bahasa dalarn Budaya Melayu-Aceh*", Banda Aceh: Pusat Studi Melayu-Aceh (PUSMA), 2003.
- Syed, Muzaffar Husain, *Concise History of Islam*, New Delhi: Vij Books India, 2011, Cilt 1.
- Taşağıl, Ahmet, "*Talas Savaşı*", DİA, Cilt 39, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010.
- Trudy, Ring; Salkin, Robert M & La Boda, Sharon, *International Dictionary of Historic Places: Asia and Oceania*, Cilt 5, Chicago: Fitzroy Dearborn, 1996.
- Tucker, Spencer C., *Encyclopedia of Insurgency and Counterinsurgency: A New Era of Modern Warfare*, California: ABC-CLIO, 2013.
- Usman, Rani A., *Sejarah Peradahan Aceh*, Jakarta: Yayasan Obor Indonesia, 2003.
- Wynbrandt, James, *A Brief History of Pakistan*, New York: InfoBase Publishing, 2009.
- Yegar, M., *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines*, Maryland: Lexington Books, 2002.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbasiler", DİA, Cilt 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Mutasım'ın Halife Olmasında Türklerin Rolü", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1976.